

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

URDU DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

“BENAZİR BUTTO’NUN HAYATI VE PAKİSTAN KÜLTÜR HAYATINA ETKİSİ”

Yüksek Lisans Tezi

BETÜL SAĞIROĞLU

ANKARA-2020

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

URDU DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

“BENAZİR BUTTO’NUN HAYATI VE PAKİSTAN KÜLTÜR HAYATINA ETKİSİ”

Yüksek Lisans Tezi

BETÜL SAĞIROĞLU

ANKARA-2020

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

URDU DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

BENAZİR BUTTO’NUN HAYATI VE PAKİSTAN KÜLTÜR HAYATINA ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Asuman ÖZCAN

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Asuman ÖZCAN .....

Doç. Dr. Hakan KUYUMCU .....

Dr. Öğr. Üyesi Aykut KİŞMİR .....

Tez Sınavı Tarihi 20.07.2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkeleri gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Betül SAĞIROĞLU

.....

(...../...../2020)

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ZÜLFİKAR ALİ BUTTO	11
1.1. Zülfikar Ali Butto’nun Kişisel Hayatı.....	11
1.2.Zülfikar Ali Butto’nun Eğitim Hayatı	13
1.3. Zülfikar Ali Butto’nun Siyasi Hayata Girişi	14
1.4. Zülfikar Ali Butto’nun Pakistan’a Dönüşü	16
1.5. Hükük Giymesi ve İdamı	24
II. BÖLÜM BENAZİR BUTTO DÖNEMİNE KADAR SİYASİ DURUM.....	29
2.1. Ziya Ül-Hak Dönemi.....	29
2.2. Muhammed Han Cuneco Dönemi.....	31
III. BÖLÜM BENAZİR BUTTO’NUN HAYATI	32
3.1. Kişisel Hayatı	32
3.2. Eğitim Hayatı	34
3.3. Siyasi Miras ve Politik Dehası	38
3.4. Pakistan’a Dönüşü ve Sonrasında Yaşananlar	39
3.5. Pakistan Siyasi Hayatına Etkisi.....	42
3.6. Demokrasinin Restorasyonu Hareketi ve 1988-1999 Seçim Sonuçları	42
3.7. Parlamentodaki Rolü	44
IV. BÖLÜM VİZYON VE POLİTİKA.....	45
4.1. Benazir Butto’nun Vizyonu – İç ve Dış Politikası	45

4.2 1989-1999 Soğuk Savaş Dönemi Politikası.....	45
4.3. Amerika Politikası.....	46
4.4. Keşmir Politikası.....	46
4.5. Afganistan Politikası	46
4.6. Atom Programı	46
4.7. Badar 1-2.	47
4.8. Azınlık İşleri ve İfade Özgürlüğüne Bakışı.....	48
4.9. İlk Kadın Bankası.....	48
4.10. Ekonomi Politikası	48
V. BÖLÜM BENAZİR BUTTO’NUN PAKİSTAN KÜLTÜR HAYATINA ETKİSİ ...	52
5.1.1. Asıf Ali Zerdari ve Kişisel Hayatı	56
5.1.1. Başbakanlık Dönemi.	55
5.1.2. Hapsedilmesi	56
5.2. Bilaval Butto	56
SONUÇ	58
ÖZET.....	65
SUMMARY.....	66
KAYNAKÇA	67
EKLER.....	73
BUTTO AİLESİNİN SOY ACAĞI	73
RESİMLER.....	76

ÖNSÖZ

Pakistan tarihi boyunca siyasi olaylarla ve terörle mücadele etmiş, Ortadoğu, Orta Asya ve Güney Asya'nın kesişme noktasında bulunan Pakistan stratejik önemi giderek daha iyi anlaşılan, nüfusu 200 milyona yakın, dünya siyasetinde önem arz etmekte olan bir ülkedir. Bu sebeplerle yönetilmesi oldukça güç bu ülkede son döneme kadar beş yıllık görev süresini dolduran olmamıştır. Başbakan ve Cumhurbaşkanının birbirleriyle anlaşamadığı durumlarda, muhalefetin sert eleştirilerine maruz kalarak güç kaybeden hükümet her defasında ya darbelere maruz kalmıştır ya da liderler suikastlara kurban gitmiştir. Hükümetin en aktif olduğu, güçlü olduğu dönemlerde de ülke dışından düşmanlar, içerdeki muhalefetle bir olup sinsi oyunlarla yönetimi zayıflatmışlardır. Benazir Bhutto, Pakistan'ın üçüncü dünya ülkesi konumunda görüldüğü bir zamanda, babasından aldığı bilgi ve tecrübe sayesinde kendi eğitimini ve siyasi dehasını kullanarak Müslüman bir ülkeyi başarılı bir şekilde yönetmiş, ülkeyi uluslararası arenada çok iyi bir şekilde temsil etmiş birisidir. Kadın hakları ve mülteci hakları konusunda önemli çalışmalar yapmış, halkın refah düzeyini yükseltmek için çabalamış, batıda gördüğü demokrasiyi ve insan haklarını, yaşayış tarzını ülkesine getirmek için büyük çaba sarf etmiş güçlü, başarılı, azimli bir liderdir. Pakistan halkının derebeyleri tarafından ezilmesine, sömürülmesine müsaade etmemek için uğraşmıştır. Pakistan'ın demokrasi annesinin ve halk tarafından seçilen ilk başbakanının kızları olarak onların kaldığı yerden mücadeleye devam etmiş, onu çok iyi yetiştiren başarılı bu iki lidere layık bir evlat olmaya çabalamıştır. Hayatını, anne ve babasının, iki siyasi liderin rehberliğinde yaşamış olan Benazir, “bu hayatı ben seçmedim, o beni seçti” diyerek biraz serzenişle özetlemiştir. Ölmeden iki ay önce kendi kaleme aldığı “Doğunun Kızı” kitabında da “Ben Pakistan'da doğdum. Benim hayatım Pakistan'ın çalkantılarını, trajedilerini ve zaferlerini yansıtır” diyerek bizleri Pakistan'ı anlamamız için kendi hayatını incelemeye yöneltmiştir.

“Toplumu değiştirme ,ülkeye modernizasyonu getirme, kadın haklarını sağlama ve milyonlara umut verme fırsatı bu dünyada az insana nasip olur....öyle hissediyorum ki gelecekte Pakistan ve beni yeni mücadeleler, tehditler bekliyor...Kendilerine cihatçı diyen Taliban ve El-Kaide örgütlerinin korktuğu kişiliğin simgesi olduğumu biliyorum.” diyerek sağlamaya çalıştığı özgürlük ve sosyal adalet ortamını , kendini ve ailesini tehdit eden unsurları gözler önüne sermiş, Pakistan’da özgürlüğü yok eden askeri yönetime müdahalede bulunulmazsa başka terör örgütlerinin de ortaya çıkacağını ve dünyada terör estireceklerini iddia etmiş ,Pakistan’da liberal bir hükümetin varlığının sadece Pakistan için değil, uygarlıklar çatışması istemeyen herkesin yararına olacağı öngörüsünde bulunmuştur. Nitekim onun ölümünün üzerinden geçen zaman içerisinde hem babasının hem de kendinin haklı bir mücadele yürüttüklerini yaşayarak görmekteyiz.

Pakistan’da eğitim için bulunduğum 2005 yılında siyasi yasaklı olan o sırada Dubai’de bulunan BenazirButto’yu merak edip araştırmak istemiş ancak engellemelerle karşılaşmıştım. Arkadaşlar arasında dahi konuşmanın mümkün olmadığı durumlar beni bu araştırmayı yapmaya yönlendirdi. Kaynak bulmak o dönemde mümkün olmamıştı ancak suikast sonucu öldürölüşünden sonra basında çokça makale ve birkaç kitaba ulaşabildim. Bir kadın liderin özellikle kendi ülkesi Pakistan için bu denli canını dişine takarak ölüm tehditlerine aldırmadan mücadele ederken öldürölmesi beni de her insan gibi derinden etkiledi. Çalışmamda bir kadın ve bir anne olarak Benazir Bhutto’nun yaşadığı acıları anlamaya çalışıp, acılar içindeki mücadelesini, ülkesine ve milletine karşı özverisini, ne gibi zorluklara göğüs gerdiğini, anne ve babasının deyişiyle “benzersiz” Benazir olmak için nelerle, kimlerle mücadele ettiğini, Pakistan halkı ve özellikle kadınları için ne gibi çalışmalar yapıp, Pakistan’daki siyasi ve sosyal hayata etkilerini anlatmaya gayret ettim.

Çalışmamda bana her konuda yardımcı olan, desteklerini esirgemeyen Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bilim Dalı hocalarımdan Sayın Hocam Prof. Dr. Asuman Özcan’a; her zaman

bana yardımcı olan Dr. Öğretim Üyesi Aykut Kişmir'e, Öğretim Görevlisi Emel Siyilim'e ve Araştırma Görevlisi Dr. Davut Şahbaz'a yardımlarından ve anlayışlarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu dönemde bana destek olan, moral veren, her konuda yardımcı olan, anlayış gösteren Sevgili Annem ve Babam, Eşim ve çocuklarım Ahmet, Mehmet ve Asya'ya; beni Ankara'da yalnız bırakmayıp misafir eden ve desteklerini esirgemeyen akrabalarım Alkoç ailesine; Veysel Sağıroğlu ve eşi Mesude Sağıroğlu'na teşekkürlerimi borç bilirim.

GİRİŞ

Aile kökenlerine bakıldığında Buttolar, dört yüz yıl önce Rajasthan sınır eyaleti olan Jaselemere'den Sindh'e gelen Racput göçmenlerindendir.¹ Rajasthan'da yaşayan Budistler, burayı fetheden Türklere Rajput baskılarından kurtulmak için yardım eder. Bunun sonucunda kurulan Müslüman Babür Devleti (Hint-Türk İmparatorluğu) burada hüküm sürmeye başlayınca Rajputlar, Sindh bölgesine doğru göç ederler. Henüz Müslüman olmayan Butto ailesi onların arasındadır. Altın şehir olarak adlandırılan Jaselmere'den 15. yy.da ilk olarak Setho Han Butto, Sindh gelir, yukarı Sindh bölgesinde Taluka Rotadero denilen yere yerleşir. Bu sırada bölgeye Babür İmparatorluğu'na bağlı Kalhora Hanedanlığı hakimdir. Sind, İndus Nehri'nin hayat verdiği fakat bazı zamanlarda da sel sularıyla tahrip ettiği bir yerleşimdir. Yine de diğer bölgelere nazaran tarıma en elverişli arazilerin olduğu bir bölgedir. Butto, klanı bu topraklara yerleşip pamuk, pirinç, şeker kamışı üretimi yaparak bölgede yerleşmeye ve söz sahibi olmaya başlar. Tarım faaliyetleri sonucunda zenginleşip burada adeta bir derebeylik kurar, zemindar² olurlar.

Buttolar, asıl zenginliklerine ise Benazir Butto'nun 'Doğunun Kızı' kitabında aşiret reisimiz diye bahsettiği Serdar Dodo Han döneminde kavuşur. Butto klanının kahraman olarak gördüğü ve saygı duyduğu Dodo Han, etraftaki klanlarla büyük mücadeleler vermiş, yaptığı bu mücadeleleri kazanarak ailenin diğer klanlar arasındaki itibarını artırmış biridir. Zülfikar Ali Butto'nun büyük büyük babası olan Dodo Han, dönemin en güçlü hanedanlığı olan Talpur Hanedanlığı ile de ilişkilerini iyi tutmuş, onların sağladığı olanaklardan faydalanmayı bilmiştir. Adeta hanedan lideri ya da ruhani lider gibi yaşamış, tahtirevan ile omuzlarda taşınmıştır. Onun sayesinde Buttolar, Sindh' in elit aileleri arasına girmiştir. Kalhora Hanedanlığı döneminde yerleşimlerin

---

¹ Bhutto a political biography.pdf/Salman Taseer/Lahoor MAY,1979 s.9

² Sindh' de toprak sahiplerine ve vergi tahsildarlarına zemindar denmektedir.

evrelerine yapılan su kanalları sayesinde tarım faaliyetlerinde büyük gelişme sağlanmış, Buttolar, bu dönemde daha da zenginleşmiş, kazançlarıyla da topraklarını bir hayli genişletmişlerdir.

Sindh, feodal bir yapıya sahip bir birimdir. Bölge imparatorluk himayesinde olsa da derebeylerin kurdukları sistem işlemektedir. Feodal Sind gelenekleri Butto klanının davranışını büyük ölçüde etkiledi ve etkilemeye devam edecek.³ Butto klanının Müslüman oluşunun da Dodo Han zamanına denk geldiği muhtemeldir. Çünkü yönetim Müslüman Babür İmparatorlarının elindedir. Buttoların bu denli yükselişi Sindh'in merkezinde Müslümanların yaşadığı yerde nüfuz sahibi olması, yönetimle arasının iyi olması ve saygınlık kazanması başka türlü açıklanamaz. Yönetim taraftarı bir siyaset izledikleri ve onlardan etkilendikleri aşıkardır.

Babür Devleti zamanla farklı kültürlere ev sahipliği yapan bu geniş coğrafyada hkimiyetini kaybetmeye başlar. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın ve İslam halifesi olan padişahın yaşadığı g durumlar onunla birlikte hareket eden Babür Devleti'nin de gücünün sarsılmasına yol açar. Aradaki bağların zayıflaması Hindistan'da da Müslüman ve Hindular arasında gerginliklerin yaşanmasına neden olur. Uzun süredir bu topraklarda olan ticaret bahanesiyle bu topraklara yerleşen İngilizler, bu durumu fırsat bilerek Hindu ve Müslümanların aralarını açarlar. Açtıkları okullarda Hindulara daha iyi bir eğitim vererek Müslümanları geride bırakmayı, Hinduları önemli mevkilere getirmeyi amaçlarlar. Devlet kadrolarında Müslümanlara görev vermeyerek aradaki düşmanlığı artırırlar. Bl, parçala ve yönet politikası güden İngilizler, bu sayede yönetimi kısa sürede ele geçirip, bir imparatorluk kurarlar.

İngilizler kurdukları okullarda misyonerlik faaliyetleri yürütüp, bölgeyi Hristiyanlaştırmaya, böylece de yönetimleri altına almaya çalışırlar. Müslümanlar

---

³ Butto, a.g.e s,10

misyonerlik yaparak çocuklarının dinlerini değiştirmelerinden korkup onları batı ilimleri okutan bu okullara göndermemiş, bu sebeple geri kalmışlardır. Ancak zamanla bu konuda ne kadar haklı oldukları ortaya çıkmıştır. Yönetime gelene kadar Hindulara iyi davranan İngilizler, başa geçtikten sonra Müslümanlara uyguladıkları haksızlığı onlara da yapmaya başlamışlardır. Hindular, zamanla Müslümanların İngilizler konusunda haklı olduklarını anlayıp, birlikte mücadele etme kararı almışlardır.

Bu dönemde Buttolar, aydın kesimin söylediklerine uyarak batı ilmi veren okullardan uzak durmamışlar, çocuklarını bu okullarda okutmuşlar, inançlarını da korumuşlardır. Bu okullarda İngilizce okuma, konuşma ve yazmayı öğrenen çocuklar, kurulan çeviri ofislerinde batı ilminde çeviriler yaparak kendilerini geliştirmiş ve yüksek mevkilere gelebilmişlerdir. Murtaza Bhutto, oğlu Şah Nawaz'ı İşlami ilim öğreten bir mektebe ardından da batı ilmi öğreten bir okula göndermiştir.

İngilizler, bölgeyi misyonerlik faaliyetlerine devam etmiş, kurdukları kiliselerle Hinduları etkileri altına almışlardır. Diğer yandan türlü oyunlarla zengin derebeylerin topraklarını ellerinden almaya çalışmışlardır. Murtaza Bhutto da iftiraya uğramış, cinayetle suçlanarak toprakları ve malikanesi elinden alınmıştır. Bir süre hapiste kalan Butto, çok iyi avukatlar tutarak hapisten kurtulmuş, ancak bir süre sonra yine aynı iftiraya maruz kalmıştır. Bu defa İngilizlerden kurtulamayacağını anlayıp kaçmış, Pencap eyaletinde, daha sonra da Afganistan sınırında hükümdarın misafiri olarak bir süre yaşamıştır. Ancak topraklarının ve malikanesinin İngilizler tarafından elinden alındığını, ailesinin malikaneden çıkarıldığı haberini alarak, onlar için endişelenip geri dönmüş, İngiliz adaletine teslim olmuştur. Bunun karşılığında topraklarının bir kısmı ve malikanesi geri verilmiş, kendine de avukat tutma şansı tanınmıştır. Hapisten kurtulan Butto, 31 yaşında aniden hastalanıp kısa zaman içinde vefat etmiştir. Yapılan tahkikatlar sonucunda, yemekten sonra içtiği nargileye zehir

karıştırıldığı ortaya çıkmıştır. Murtaza Bhutto, oğlu Şah Navaz'ı İngilizlerle arası düzeldiği sırada, birlikte çalıştığı İngiliz mühendisler sayesinde İngiliz Hükümeti tarafından İngiltere'ye göndermeyi başarmıştır.

Shah Nawaz, Buttolardan ilk yurt dışına gidip eğitim alan kişiydi ve gelenek ondan sonra da devam etti. Shah Nawaz eğitime devam ettiği sırada babasının rahatsızlandığı ve vefat ettiği haberini alır almaz eğitimini bırakıp, ailesinin başında olmak üzere geri dönmek zorunda kaldı. Shah Nawaz, 3 Mart 1888'de doğduğu Ghari Buksh Butto kasabasına geri döndü ve erken yaşta siyasete atıldı. 1919'da Sindh genel valisinin imparatorluk yasama konseyi temsilcisi vefat edince Şah Navaz onun yerine seçildi. 1920'de bölge demokratikleştirilince Larkana'da seçim yapıldı. Şah Navaz yeniden seçildi. Bundan sonra başarılar ardı ardına geldi. Önce birinci sınıf sulh hakimi oldu ve İngilizlerin emrinde çalışmaya başladı. 1921'de Bahadır Khan, 1925'te Hint İmparatorluğu'nun dostu unvanlarını kazandı. 1930'da yeni yılın şövalyesi ilan edildi. Ondan Sindh'in en etkili zemindarı olarak söz edilmeye başlandı.⁴ 1937'de Sindh mali müşaviri oldu, ancak Sindh' in yeni yasama meclisi seçim kararı aldı. Karşısına güçlü bir rakip olan eski Bombay başkanı, aynı zamanda kurnaz bir avukat olan Hidayetullah çıktı. Bombay'daki Müslümanlara hizmet etmiş olan Hidayetullah'ın aynı zamanda güçlü bir klan desteği vardı. Feodal sistem işlemeye başlayınca Shah Nawaz seçimi kaybedip Kanoçya'ya döndü. Zülfikar Ali Butto, küçük bir çocuktur. Babasının ne kadar üzgün olduğunu görüp bir gün onları alt edeceğinin planlarını yapmaya başlamıştı. 1947'de İngilizlerin ikinci dünya savaşından yenilerek çıkmasını fırsat bilen Hindu ve Müslümanların birlikte mücadele edip bağımsızlıklarını ilan etmesi, ayrı iki devlet kurmaları, M. Ali Cinnah'ın çabalarının sonuç vermesi ve Pakistan'ın kurulması ile sonuçlanan güzel bir süreç yaşandı. Şah Navaz 1947'de Gujarat sınırında bir prenslik olan Junagadh' a taşındı. Burada halkın çoğunluğu Hindu, yöneticisi ise Müslüman'dı.

---

⁴ Butto, a.g.e., s.12

M. Ali Cinnah'ın Şah Navaz ısrarı üzerine, Butto, buradaki halkı Pakistan'a katma konusunda ikna etmeye çalıştı. Halk kabul edip iltihak kararı alınınca Hindistan ve İngiliz yönetimi buna karşı çıktı ve burayı kuşattılar. İç karışıklık çıkmasını, kan dökülmesini istemeyen Butto, yönetimi Hintlilere devredip ailesiyle Pakistan'a döndü. Şah Navaz, Pakistan'a geçtikten sonra birkaç yıl daha siyaseti sürdürdü. Ancak Larkana'ya taşındıktan sonra emekli olup sedanter⁵ bir hayat sürmeye başladı. Bu sıralar, Zülfikar Ali Butto, eğitim almak üzere Amerika'da bulunuyordu. 19 Kasım 1957'de o hala yurtdışındayken babası vefat etti. Onurlu ve gururlu bir lider olan Şah Navaz Butto, zemindar sınıfın geleneklerini sürdüren ama aynı zamanda kendini batı eğitimine entegre etmiş, kendisini yetiştirmiş biriydi. Oğlu Zülfikar Ali Butto'yu da siyasi mirasçısı olarak gördüğü için onun eğitimine büyük önem vermişti Batı ilminin alınması gerektiğini biliyor, Zülfikar Ali Butto'yu siyasi hayata hazırlıyordu. Siyasi hayal kırıklığı yaşamasına rağmen kendine muhalif olanları kolayca affedebilen bir yapıya sahipti ve bunu oğluna da öğretmişti. Zülfikar Ali Butto 5 Ocak 1928'de Larkana'da aile konakları olan Al Murtaza' da dünyaya gelmişti. Feodal bir yapı içinde erkek çocuğu olması kutlama ile karşılanacak bir olguydu. Uzak yakın tüm dost ve akrabaları onu kutlamışlardı. Cami hocası onun için Kuran okumuş dört halifeden biri olan Hz. Ali'nin adı ile onun kılıcı Zülfikar'ın adını koymuştur.

Şah Navaz Sindh 'in Bombay başkanlığından ayrılması için büyük çaba sarf etti. Sindh, kendine has bir dili, kültürü ve etnik grupları olan, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir birimdi ona göre. On yıl süren mücadeleden sonra yuvarlak masa konferansında, İngiltere'de, Mac Donald Ramsey ile görüştü. Sindh'in ayrı bir eyalet olması konusu gerekçeleriyle kurulan komitelerce incelendi ve haklı bulundu. Larkana'ya büyük bir zaferle dönen Şah Navaz'a bu olay tarihte önemli bir kazandırdı. Çünkü bu olay Pakistan'ın ayrı bir ülke olmasına, alt kıtadan ayrılmasına zemin

---

⁵ Sedanter :Herhangi bir fiziksel aktivitenin olmadığı yaşam tarzı, tembellik etme

hazırladı. Shah Nawaz' ın böyle düşünmesi çoğunluğu Hindulardan oluşan bir bölgede, Müslümanların haklarının çiğnendiği, söz sahibi olamayacağı sebebiyleydi. Nitekim Pakistan'ın alt kıtadan ayrılmasını yine aynı sebeple istemekteydiler. Dönemin önemli şair ve yazarı İktbal de, diğer aydınlar da bu şekilde düşünüyor, topluma bunu kabul ettirmek için kongreler düzenliyor, makaleler yazıyorlardı. Bütün bu çabalar sonuçsuz kalmadı ve sonunda 1933'te İngiliz Hükümeti Sindh' ın ayrılma kararını resmi olarak onayladı. Böylece Pakistan'ın kuruluşuna zemin hazırlamış oldu.

Resmi adı Pakistan İslam Cumhuriyeti olan Pakistan devleti 14 Ağustos 1947 tarihinde kurulmuştur. Bu dönemde Pakistan, Hint alt kıtasında yaşayan bütün Müslümanları birleştirecek bir devlet olarak tasavvur edilmiş ve İngiltere hâkimiyetinde bulunan Hindistan kolonisinde Müslümanların çoğunlukta olduğu eyaletlerin bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Pakistan ismi de Hint kıtasındaki çeşitli Müslüman toplulukların ve eyaletlerin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur; P=Pencap, A=Afganistan (bugünkü Peştun halkı ve Pakistan'da onların çoğunlukta olduğu Hayber Paktuna), K=Keşmir, S=Sind ve Tan= Belucistan. ⁶

Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgeleri birleştirme fikri ilk defa 1930 yılında ünlü şair Muhammed İktbal tarafından ortaya atılmış, Pakistan fikrini siyasal alanda hayata geçiren ve kuran ise Muhammed Ali Cinnah olmuştur. Cinnah, 1940 yılında “İki Millet Teorisi” olarak bilinen teorisini ortaya atmış ve Hindistan'da Hindular ile Müslümanların birbirinden farklı ki ayrı millet olduğunu ve bu yüzden de iki ayrı devlet olarak düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. 1947 yılında İngilizlerin İkinci dünya savaşı sırasında, sömürge kurduğu coğrafyalarda etkinliğinin azaldığını, eski gücünü yitirdiğini gören ve bunu fırsat bilen Cinnah bu düşüncesini nihayet hayata geçirmeyi başarmıştır.

---

⁶ ÇEVİK,Salim ,Pakistan Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA Yayınları XXIII I. Baskı : Mayıs 2013,Ankara ISBN : 978-605-4023-24-0, s15.

Bağımsızlık öncesinde Hindistan, doğrudan İngiliz hâkimiyetinde olan bölgeler ve İngiliz hakimiyetine dolaylı yoldan bağlı bulunan yerel prenslerin yönetimindeki prenslikler olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. Doğrudan İngiliz hakimiyetine bağlı eyaletlerde referandum yapıp halka Pakistan'a mı yoksa Hindistan'a mı ait olmak istedikleri sorulduğunda, beş eyalette de çoğunluğu Müslümanlardan oluşan halk Pakistan'ı seçmiştir. işte bu beş eyalette yaşayan halkın oluşturduğu bu ülkeye Pakistan adı verilmiştir. Prensliklerde ise referandum yapılmamış, karar yönetimde bulunan prenslere bırakılmıştır. Fakat prensler genel olarak yönettikleri bölgelerdeki nüfusun yoğunluğuna göre tercih belirlemiş ve bu şekilde Müslüman bir prens tarafından yönetilen ancak nüfusu çoğunlukla Hindu olan Haydarabad, Hindistan topraklarında kalmıştır. Bunun tek istisnası ise Müslüman çoğunluğa sahip olup Hintli bir Prens tarafından yönetilen Keşmir olmuştur. Keşmir Prensini Hindistan'a katılma kararını, Haydarabad gibi örnekleri göstererek reddeden Pakistan, Keşmir'in Pakistan'a ait olması gerektiğini savunarak bu bölgeyi ilhak etmeye çalışmıştır. Bugün Hindistan ile Pakistan arasında kangren halini alan ve bugüne dek üç savaşa yol açan Keşmir sorunu bu şekilde doğmuştur.⁷

Keşmir bölgesinin üçte ikilik kısmını Hindistan yönetirken, sadece üçte birlik olan kısmının yönetimi Pakistan'a aittir. Pakistan kontrolünde bulunan bu bölge, Azad Keşmir (Özgür Keşmir) olarak adlandırılmakta ve özel bir statü ile yönetilmektedir. Geriye kalan ve Keşmir eyaleti olarak adlandırılan büyük kısım ise Hindistan'ın on beş eyaletinden biridir. Keşmir Hindistan'da Müslümanların çoğunlukta olduğu tek eyalettir ancak bölgede bağımsızlık ya da Pakistan'a katılmak için referandum isteyen pek çok siyasi ve silahlı hareket mevcuttur ancak Hindistan hükümeti bu isteği görmezden gelmektedir.

---

⁷ Çevik ,a.g.e, s.16

Pakistan'ın tüm alt kıta Müslümanlarını bir bayrak altında birleştirme isteği üzerine kurulmuş olması, birbirinden beş yüz kilometre uzakta olan iki bölgenin Batı Pakistan ve Doğu Pakistan olarak iki ayrı coğrafi ve idari birimden oluşan bir ülke olmasına sebebiyet vermiştir. 1971 yılında yaşanan iç savaş neticesinde bu iki bölge bölünmüş ve Doğu Pakistan bağımsızlığını kazanarak bugünkü Bangladeş Devletini oluşturmuştur.

Pakistan günümüzde 200 milyona yaklaşan nüfusu ile % 99'u Müslüman olan bir İslam ülkesidir. Konumu itibariyle Ortadoğu ve Orta ve Güney Asya arasındaki kesişme noktasında bulunmasından ötürü dünyanın önemli stratejik noktalarından birinde olması ve etrafı güçlü devletlerle çevrili bulunması hasebiyle kaynaklarını askeri gücünü geliştirmeye ve savunmaya ayırmak zorunda kalmıştır. Dünyada parmakla gösterilecek kadar az sayıda olan nükleer silahlara sahip ülkelerin arasında yer alması, en kalabalık ordulardan birine sahip olması Pakistan'ı önemli bir konuma getirmiştir. Bir yandan ordunun bu kadar büyük bir güce sahip olması dış güçlere karşı onu güçlü kılarken, diğer yandan ülkenin iç işlerinde ve yönetiminde bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir. Seçimlerle iktidara gelen hükümetler sürekli ordunun baskısı altında kalmış ve gerek dış güçlerin etkisiyle gerekse keyfi olarak yapılan darbelerle uzun ömürlü olmamıştır. Bu yönden Türkiye'nin siyasi tarihi ile Pakistan'ın siyasi tarihi benzerlikler göstermektedir. Özellikle halkın kendisini yönetecek kişileri kendi seçtiği ,demokrasinin güç kazandığı ve toplumun refah seviyesinin yükselişe geçtiği dönemlerde yapılan askeri darbelerin hükümetleri devirmesi sonucunda ülkenin geçici hükümetlerle veya ordu tarafından alelade bir şekilde yönetilmesi zaman kaybından başka bir şey değildir. Darbenin artık bir gelenek haline geldiği ülkelerde en büyük zararı gören yine halk olmuş, darbeler sonrasında ülkenin içerde ve dışarda güven ve prestij kaybetmesi sonucunda yaşanan ekonomik krizler halka büyük buhranlar yaşatmıştır.

Pakistan’da başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve askeri yönetim defalarca değiştirilerek denenmiştir. Yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve bunun getirdiği olumsuzluklar halkı canından bezdirmiş, nihayetinde de halkın protestolarının artması ile demokrasiye kesin dönüş yapılmıştır. En son 1999 yılında Navaz Şerif hükümetini devirerek iktidarı devralan Pervez Müşerref Pakistan’ın askeri darbeler geleneğinde son halkayı oluşturmuştur... 2010 anayasa değişikliği ile Pakistan bir kez daha parlamenter sisteme geri dönmüştür. Cumhurbaşkanı’nın yetkileri sembolik düzeye indirilerek başbakanlık ülke yönetiminde etkin hale getirilmiştir.⁸

Pakistan dört eyalet ve doğrudan merkezi yönetime bağlı üç özerk bölgeden oluşan federatif bir yönetim şekline sahiptir. Bu eyaletler Pencap, Sind, Hayber Paktuna (eski adı NWFP- North Western Frontier Province, Kuzeybatı Sınır Eyaleti) ve Belucistan’ dır. Üç özerk bölge ise Gilgit-Baltistan Bölgesi, Özgür Keşmir Bölgesi ve Afganistan sınırında yer alan ve kabilelerin denetimine bırakılan Kabileler Bölgesi’ dir. Eyaletlerin her birinin kendi meclisi, hükümeti ve başbakanı vardır. Seçimlerde hem eyalet meclisi için hem de federal meclis için ayrı ayrı oy kullanılmaktadır. Bunların dışında her eyalette ülkenin başbakanı tarafından atanan valiler de bulunmaktadır. Normal şartlarda valilerin görevi daha semboliktir, ancak ara rejim dönemlerinde ve askeri yönetimler altında valilerin gücünün arttığı görülebilmektedir.⁹

2010 yılından itibaren federatif yapı güçlendirilmiş, eyaletlerin yetkileri arttırılarak bağımsızlık taleplerinin önüne geçilmiş, eyaletler arasında oluşan dengesizlikler giderilmeye çalışılmıştır. Ülkedeki eyaletlerin daha küçük ve daha eşit birimlere bölünmesi ve bu dengesizliğin ortadan kaldırılması konusu gündeme gelse de, bugüne kadar bu konuda herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

---

⁸ Çevik, a.g.e. s.17

⁹ Çevik, a.g.e s.18

Pakistan sadece eyaletlere ve belli başlı etnik gruplara bölünmüş bir ülke değildir. Bölgesel aidiyetler, etnik kimlikler, kabile bağları, aile ilişkileri, dini bölünmeler ve siyasi gruplaşmalar çoğu kez iç içe geçmekte ve bu durum Pakistan siyasi ve sosyal hayatını karmaşıklaştırmaktadır. Bu kaotik çoğulculuk Pakistan için bir yandan sorun gibi görünmekle birlikte, ülkede kamplaşmaların çok keskin ve net olmasını engellemek ve Pakistan devletine, çatışan gruplar arasında bir denge kurmak suretiyle, fazladan bir hareket alanı açmaktadır.¹⁰

Pakistan'da din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmamış olması yani Türkiye'de olduğu gibi laik bir yönetimin olmaması birçok sorunu beraberinde getirmekte ve Pakistan'ı yönetilmesi zor bir ülke yapmaktadır. Bir anket şirketinin araştırma sonucuna göre Pakistan'da halkın %78 i din ve devlet işlerinin birbirine bağlı olmasını, %16 sı belli bir prensiplerini dinden almasını, %2 si ise bağlı olmamasını istemektedir. Bu durum çoğunluğun laik bir yönetim istemediğini ortaya koymakta, bu da kozmopolit bir yapıya sahip olan Pakistan'da dinsel, mezhepsel ve etnik çatışmaların sürekli olarak yaşanmasına ve siyasal istikrarı tehdit etmesine yol açmaktadır. Buttolar, bu yapıyı eleştirdikleri için sürekli köktendinciler tarafından tehdit edilmekteydiler.

---

¹⁰ Çevik, a.g.e, s.18

I. BÖLÜM ZÜLFİKAR ALİ BUTTO

1.1. Zülfikar Ali Butto'nun Kişisel Hayatı

Zülfikar Ali Butto,5 Ocak 1928'de Sind'in Larkana kasabasında bulunan aile malikanesinde dünyaya geldi. Sind feodal yapıya sahip bir birimdi. Böyle bir yapı içinde erkek çocuk olarak dünyaya gelmek sevinçle, kutlamalarla karşılanacak bir olguydu. Ata yadigarı olan Al-Murtaza adındaki malikane günlerce uzaktan yakından onları kutlamak için gelen misafirlerle dolup taştı. İslami usule uygun olarak camide görevli bulunan molla tarafından Kuran-ı Kerim okutuldu ve bebeğin ismi konuldu. Molla ona isim olarak dört halifeden biri olan, mücadeleci bir ruha sahip Hz. Ali'nin ve kılıcı Zülfikar'ın adını koymayı uygun bulmuştur. Annesi evlenmeden İslam'ı seçmiş güzel bir Hindu kızı Khurshid Begüm' dür. Babası Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah' ın yol arkadaşı, siyasi lider Shah Nawaz Bhutto' dur.

Khurshid Begüm, çekici, etkileyici bir kadındı. İnsanlarla iletişimi oldukça iyi olan Khurshid Begüm, çevresindekilerin beğenisini kazanmış, muhabbeti güzel, sevilen sayılan bir insandı. Ancak Butto klanının dışından biri olması ve fakir bir aileden geliyor olması, klan tarafından haksızlıklara, hakaretlere uğramasına zaman zaman dışlanmasına neden olmaktaydı. Bu feodal sistemin acımasızlığına rağmen, çevresindekilere gösterdiği saygı, sevgi ve eşitlikçi tutum sayesinde klan içerisinde bir zamanla yer edinmeyi başarmıştır. Bu tavırlarıyla hem çocuklarının hem de eşinin saygısını kazanmıştır. Birbirlerine karşı sevgi duyan ve daima bağlı kalan Shahnava ve Khurshid çiftinin dört çocukları olmuştur. Ancak ne yazık ki hayat onlara evlat acısını art arda yaşatmış, İmdad ve İskender erken yaşlarında vefat etmişlerdir. Zülfikar Ali, onların tek erkek evladı olarak kalmış, bu sebeple de küçük yaşlardan itibaren ona çok özen göstermişlerdir. Ondan sonra, Benazir adında bir kız çocukları olmuş ancak on

yaşlarında henüz manastır okuluna devam ederken aniden rahatsızlanarak o da vefat etmiştir. Aile geçirdikleri oldukça kötü günlerin ardından Zülfikar için ne gerekiyorsa yapmaya karar vermiştir.

Zülfikar, okulunda başarılı ve çalışkan, okuldan arta kalan zamanında babasından hiç ayrılmayan, hayatı hayatın içinde öğrenen bilinçli bir çocuktur. Babası onunla hep gurur duymuş, her daim arkasında durup onu desteklemiştir. Onu en iyi okullarda okutmuş, en iyi eğitimleri aldırmıştır. Ona köklerine bağlı olmanın öneminden bahsetmiş ve nereye giderse gitsin köklerinden kopmaması gerektiğini her fırsatta hatırlatmıştır.

Buttoların aile malikanesi Al-murtazanın girişinde atalarının portreleri yer almaktadır. Ailenin feodal yapısı ve karakteristik özelliği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan bu portreleri Shahnavaaz oğlu Zülfikar'a anlatmış; aile geçmişi hakkında bilgiler vermiştir. Bu bilgileri çocuklarına da aktarmasını istemiş, böylece nesilden nesile bu bilgilerin aktarılmasını sağlamıştır. Buttoların bir geleneği de çocuklara atalarının isimlerini vermeleridir. Bu da yine atalarına duydukları saygıdan kaynaklanmaktadır. Bulundukları yerlere, bugünkü miraslarına atalarının çabaları ve mücadeleleriyle gelinmiştir. Shah Nawaz tek siyasi mirasçısı olarak gördüğü Zülfikar'a atalarını ve bıraktıkları mirası defalarca anlatmıştır.

Shah Nawaz, her ne kadar köklerine bağlı biri olsa da ,ülkenin içinde bulunduğu durum itibariyle iyi bir eğitimin ancak yurt dışında alınması gerektiğini düşünen ,eğitime çok önem veren aydın biriydi. Benazir Butto, onunla ilgili kitabında şöyle demiştir: 'Buttoları halkı boğan derebeylik sisteminden çekip çıkarmak isteyen ilk insan, benim büyükbabam Ghulam Murtaza Buttonun oğlu Sir Shah nawaz olmuştur'¹¹

---

¹¹ Butto, Doğunun Kızı, s.47

1.2. Zülfikar Ali Butto'nun Eğitim Hayatı

Shah Nawaz, ülkedeki geri kalmışlığın, cehaletin ancak iyi bir eğitimle, haklarını öğrenmekle, aydın insanların yapacağı akıllıca hamlelerle düzeleceğini bildiği için oğlu Zülfikar'ı önce Pakistan'daki iyi eğitim veren; yabancı dil öğreten okullarda okutmuş, sonra da yurt dışına göndermiştir. Ancak bunları yapmadan önce misyonerlik faaliyetlerinden onu korumak için küçük yaşlardan itibaren kendi dini olan İslam'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim'i ona öğretmesi için mollalardan ders aldırılmıştır. Manastır okulunda ilköğretimi bitiren Zülfikar Butto, liseyi babasının seçimlerden yenik çıkmasının ardından taşındığı Bombay'da bir katedral lisesinde okumuştur. Bu okul seçkin ailelerinin çocuklarının gittiği, geleceğin en iyi siyasetçilerinin, gazetecilerinin, sporcularının yetiştiği bir okuldur. Burada okurken Cambridge sınavlarına hazırlanan Zülfikar, aynı yıl kız kardeşi Benazir'in ani ölümü sebebiyle buhran yaşamış, sınavları geçememiştir. Ancak ertesi yıl girdiği sınavları başarıyla tamamlayan Zülfikar, batı eğitimine hazır hale gelmiştir.

Üniversiteyi Amerika'da California'daki Berkeley Üniversitesi'nde okumaya karar veren Zülfikar Ali, siyasal bilimler dersleri almış ve okulunu onur belgesi ile erken bitirmiştir. Buradan babasının yönlendirmesi ile İngiltere'ye geçen Zülfikar Ali, burada Oxford Üniversitesi'nde hukuk alanında yüksek lisansını yapmıştır. Babasının beklediği gibi güzel bir sonuçla burayı da bitiren Zülfikar, 1953 yılında Pakistan'a dönüş yapmıştır. Yurt dışında eğitim alan ve köklerinden kopan birçok kişinin aksine o asla ülkesiyle bağlarını koparmamış, hatta arkadaşlarına bir daha geri dönmeyeceğini amacının ülkesine hizmet etmek olduğunu anlatmıştır. Birkaç yıl avukatlık yapan Zülfikar Butto, 1956-1958 yılları arasında Sind eyaletinde bulunan bir üniversitenin hukuk fakültesinde hukuk dersi vermiştir.

1.3. Zülfikar Ali Butto'nun Siyasi Hayata Giriş

Zülfikar Ali Butto, daha küçük yaşlardayken babasının konumundan dolayı siyasete ilgi duymaya başlamıştır. Henüz 13 yaşındayken kendinden on yaş büyük olan uzaktan kuzeni ile mal paylaşımı sebebiyle evlendirilen Zülfikar'a, Nao Daranın yönetimi kalmıştır. Bir çok şeyle mücadele etmeyi küçük yaşta öğrenen Zülfikar, daha sonra ailelerin farklı istekleri sebebiyle bu evliliği bitirmiş olsa da derebeylik sisteminin getirdiği zorlukları bizzat yaşayarak öğrenmiştir. Babasının siyasetini yakından takip eden Zülfikar, onun siyasi mirasçısı olarak ondan siyasetin inceliklerini öğrenmiş bağlantılar geliştirmeni önemini kavramıştır. Güçlü kişilerle ittifak yapmanın gerekliliğini de öğrenmiştir. Babası onu Sind' in siyasi baronlarıyla tanıştırmış, çevre edinmesini, dostunu düşmanını, rakiplerini yakından tanımasını sağlamıştır.

Zülfikar doğduğu yıl, babası malikanede verdiği bir davette M.Ali Cinnah ile tanışmış ve bundan sonra hep görüşmüşlerdir. Zülfikar henüz altı yaşlarında iken Bombay'a taşınan aile, Cinnah ile samimiyetlerini arttırmış, dava arkadaşı olmuş Pakistan'ın kurulması için birlikte çalışmışlardır. Zülfikar liseye giderken, babasının Cinnah ile yaptığı toplantılara katılmış, kendi de onlara fikirlerini beyan etmiştir.

Zülfikar, Cinnah'ın onaylı bir takipçisi idi. İki ulus teorisinin büyük bir savunucusuydu. Pakistan olmadan Müslümanların hak ve çıkarlarının korunamazdı.¹² Shah Nawaz Pakistan davasına sessiz bir şekilde derinden bağlıydı.¹³ O, Bombay'ın Sind' den ayrılmasının Pakistan'ın kurulmasına zemin hazırlayacağını biliyor ve bunu savunuyordu. Onun ofisinde bu konu konuşulurken Zülfikar da babasını destekliyordu.

Üniversite yıllarında Cinnaha mektup gönderen Zülfikar,şimdi öğrenci olduğunu ,elinden bir şey gelmediğini ancak bir gün geri döneceğini ve ülkesi için

---

¹² Bhutto a political biography.pdf/Salman Taseer/Lahoor MAY,1979 s.22

¹³ Butto, a.g.e, s. 47

canını bile gözünü kırpmadan feda etmeye hazır olduğunu yazmıştı. Cinnah ise ona cevap olarak yazdığı mektupta öğrencilik hayatını başarıyla tamamlayıp iyi bir siyasetçi olacağına inandığını, bir an önce okulunu bitirip ülkesine hizmet etmek için geri dönmesi gerektiğini anlatmıştı.

Cinnah da Zülfiyar Ali gibi yurtdışında eğitim almak istemiş, işletme okumak üzere İngiltere'ye gitmişti. Ancak orada fikri değişmiş, hukuk okumaya karar vermişti. İngiliz politikasını yakından takip etmek için sık sık avam kamarasının toplantılarına katılırdı. 19 yaşında genç bir avukat olarak Hindistan'a döndüğünde Bombay'da sulh mahkemesinin baş yargıçlığını yapmıştı. 1900'li yıllarda ise siyasete ilgi duymaya başladı. Hakkı hukuku iyi bilen bir insan olarak 1. dünya savaşında Hindistan'ın İngilizler için yaptığı fedakârlığın bir karşılığı olması gerektiğini düşünerek çalışmalar yaptı. Hindu ve Müslümanların birlikte hareket ederek bağımsızlık mücadelesine girmesi için uğraşan Cinnah, gereken desteği göremedi. Kurdukları parti ve komitelerde İngilizlerin desteğini alan Hindular çoğunluğu oluşturdukları için, Müslümanlar yeteri kadar temsil edilemiyordu Gandhi'nin "pasif direniş hareketine"¹⁴ katılmayan; Cinnah üyesi olduğu bütün kurum ve kuruluşlardan istifa ederek İngiltere'ye gitti. 1934 yılında geri dönen Cinnah, All India Muslim League başkanlığına seçildi. 1939'da İkinci Dünya Savaşı'na İngiliz hükümetinin emrivaki yapıp kamuoyuna sunulmadan savaşa girme kararını, kongre hükümeti bağımsızlık isteyip istifa etmiş, böylece meclisi kapanmış ve bunu fırsat bilen Cinnah, çalışmalarına hız vermiştir.

Nihayet ikinci dünya savaşının Anadolu'da Türklerin lehine sonuçlanması ile prestij kaybeden, savaştan yorgun ve yara almış vaziyette çıkan İngiliz hükümeti Hindistan'daki gücünü yitirmeye başlamış, bu durumu fırsat bilen Hindu ve Müslümanlar birlikte hareket ederek 1947'de bağımsızlık istemişlerdir. Ağustos

---

¹⁴ Pasif direniş: haksızlıklara karşı başkaldırının şiddetle değil, fıkırsel ve barışçıl eylemlerle yapıldığı bir tür direniş hareketi, grev

1947’de bağımsızlığını kazanan Müslümanlar, Pakistan İslam Cumhuriyeti’ni Muhammed Ali Cinnah ile kurmuştur. Cinnah, Mustafa Kemal Atatürk’ü halkıyla birlikte verdiği mücadele ile tanımış ve kurduğu Cumhuriyetle küllerinden yeniden doğan bir ulusu; emperyalistlere boyun eğmeyen bir mücadeleyi yakından takip etmiş ve onları örnek almıştır. Dünyada eşi benzeri görülmeyen bu galibiyet ona da ilham kaynağı olmuş, halkın gücüyle, güçlü bir liderle cumhuriyet rejiminin kurulabileceğini hayal etmeye başlamış ve nihayet emeline ulaşmıştır. Cinnah ve Butto ailesi onlara ilham kaynağı olan bu büyük lidere ve ülkeye her zaman derin sevgi ve saygı duymuşlardır.

1.4. Zülfikar Ali Butto’nun Pakistan’a Dönüşü

Zülfikar Ali Butto, 1951 yılında Nusret Butto ile evlendi. Nusret Butto İranlı sanayici bir iş adamının kızıydı. Şii Müslümanlarındandı. Üniversite eğitimi almıştı. Pakistan kurulduğunda Ulusal Muhafızların kadınlar birliğinde subay olarak çalışmıştı. Butto kadınlarına göre daha modern biriydi.

1953 yılında Zülfikar Ali Butto eğitimini tamamlayıp ülkesine döndüğünde, siyasi istikrarsızlık bu yeni ülkede kronikleşmiş bir hal almıştı. İç karışıklıklar ciddi sıkıntılara yol açmış ve Müslüman birliği felakete sürüklenmişti, aynı zamanda seçim de yakındı. Genel Vali Ghulam Muhammed, başbakan Nazimuddin’i yasaya aykırı bir şekilde görevden uzaklaştırmış, onun yerine İngiliz yanlısı tavırlarıyla bilinen Buğra’yı göreve getirmişti. Pencap il başkanının yaptığı siyasi oyunlar başkentte de hissedilmiş; ülkenin ilk Başbakanı Liyakat Ali Han suikasta uğramıştı. Yabancıların verdiği raporlara göre ülkenin prestiji fena halde sarsılmıştı. Muhalefetin baskısı artmıştı, rejim kötüye gidiyordu. Dış ilişkilerde Pakistan Amerika’ya boyun eğmiş durumdaydı. Karaçi’de askeri bir ittifak yapmak üzere gizli bir anlaşma imza edilmiş, ardından yapılan ziyaretler ile bu iki ülke arasındaki ilişkiler daha da güçlendirilmiştir. Karaçi’de

bayan Richard Nixon ‘ın onuruna verilen ziyafette Buttolar da davet edilmiş, Nusret Butto’nun eşliğinde gelen Zülfikar Ali Butto da resmen tanıtılmıştır.

1950’li yıllar Pakistan’da çalkantılı geçmiş, bu dönemde başa geçen liderler Nazimuddin, Bogra, Chawdhuri, Suhrawardy ve Firuz Han, güçlerini yanlış kullanmış, hatalı hamleler yaparak ülkede çok daha derin krizin yaşanmasına yol açmışlardır. Bu kriz ülkenin varlığını tehdit eder duruma gelmiştir. Pakistan’ın batı yanlısı sözde liderleri koltuk kapmaca oyunu oynarken, Hindistan’ın bağımsız ve tarafsız politikacısı Nehru’nun yıldızı parlamaya devam etmiştir.

Zülfikar Ali Butto da dış görünüşüyle batı yanlısı görüntüsü verse de aslında köklerine bağlılığı, istekleri, milliyetçiliği ve ülkesine sadakati tartışılmazdı. Ancak ülkesinin refah seviyesinin düzelmesi, yabancı boyunduruğundan kurtulması, gençlerin eğitimine, kendilerini yetiştirmelerine önem vermesine, çok çalışmasına bağlıydı. Bunun için yurt dışında onun gibi eğitim almaları, cehaletten kurtulmaları, farklı bakış açıları edinmeleri ve haklarını savunmayı öğrenmeleri gerekliydi.

Butto ülkesi için, temiz bir siyaset yapmak üzere, ülkesini muasır medeniyetler üzerine çıkarmak üzere, halkını refaha kavuşturmak üzere ülkesine dönmüştü. Karakterinin şekillendiği o yıllarda batıda olmasına rağmen düşünceleri değişmemişti. Batıya asla duygusal bir özlem duymuyordu. Hatta üniversite arkadaşları ona dönüp dönmeyeceğini sorduklarında onlara ülkesinde yaşayacağını ve geri dönmeyeceğini, onlarla ancak Pakistan’a gelirlerse görüşebileceğini söylemişti.

Zülfikar Ali Butto’nun yurt dışından döndükten sonraki dönem de önemliydi. Berkeley ve Oxford ulusal konularda mücadele edecek entelektüel ekipmanı ona sağlamıştı.¹⁵ Butto, önce avukatlık mesleğini yapmış; 1956-58 yılları arasında Sind bölgesinde bulunan Hukuk fakültesinde Hukuk dersi vermiş; İskender Mirza’nın

---

¹⁵ Butto a political biography, s.31

Cumhurbaşkanı olduğu dönemde de Ticaret Bakanı olmuştur. Muhammed Eyüp Han'ın darbesiyle yıkılan hükümetten sonra Butto görevine devam etmiştir. 1963-1966 yılları arasında Dışışleri bakanlığı yapmış, bu dönemde yönünü batının aksine Rusya ve Çin'e çevirmiş, bu iki ülkeyle yakın ilişkiler geliştirmiştir. Bu dönemde çıkan Hindistan – Pakistan savaşının devam etmesini istediğı için görevinden azledilmiştir.

1967 yılında Pakistan Halk Partisi kurulmuştur. Kurucu eşı Nusret Butto, ilk parti başkanı ise Zülfikar Ali Butto'dur. Eyüp Han döneminde ona muhalif olup, koyu bir diktatörlük uyguladığını savununca araları açılmış, bu sıralarda Eyüp Han' a yapılan suikast ile suçlanmıştır. 1968 de diğeri muhalefet liderleriyle birlikte hapsedilen Butto, muhalif partilerinin yoğun desteğı üzerine Eyüp Han 'ın istifa etmesi ve görevi Yahya Hana devretmesi ile 1969 da serbest kalmış, başbakan yardımcısı ve sonra da dış ticaret bakanı olmuştur.

1970 yılında Pakistan'da genel seçimler yapılmış, hiçbir partinin tek başına iktidar olamamasının ardından koalisyonlar da kurulamayınca ülkede iç karışıklıklar çıkmıştır. Sorun zamanla çözölemeyip karışıklıklar devam edince ülke iç savaşa süröklenmiştir. Bu arada 1971 yılında özellikle dil problemi yüzünden halk arasında gerginlikler yaşanmıştır. Doğı Pakistan'da Bengalce konuşulurken batıda Urduca konuşulması anlaşmazlıkların çıkmasına sebep olmuştur. Doğı Pakistan, Hindistan'ın desteğini alarak Bangladeş adıyla yeni bir devlet kurmuştur. Yahya Han 1971 savaşı sonrasında hapsedilmiş, hükümeti Zülfikar Ali Butto devralmıştır. 1972'de Ulusal Meclis başkanı Mart 1972 de ise Pakistan İslam Cumhuriyeti Başbakanı olmuştur.

Zülfikar Ali Butto, korkunç derecede kurnaz ve akıllı bir politikacıydı. O, fakirlere ve mülkleri elinden alınmış insanlara hitap etmesi gerektiğini zamanın politikacılarından çok önce fark etmişti.¹⁶ Rakipleri ona birçok isim taktılar. Kimisi

---

¹⁶ Butto a political biography a.g.e s.3

fırsatçı, kimisi Butto Han, kimisi de Pakistan imparatorluğunun majesteleri diyordu. o geleneksel siyasetin dışına çıkmış, yeni bir siyaset anlayışı geliştirmişti.

Zülfikar Ali Butto, siyasi bir fenomendi.¹⁷ Kısa sürede halkı için devrim niteliğinde yenilikler yapmıştı. Kırsal kesimde yaşayan halka elektrik götürüldü, fakir çocuklar için okullar, parklar, bahçeler, asfaltlama çalışmaları, Çin sınırına yeni bir otoyol, okuma yazma kursları, tüneller gibi birçok hizmet yapıldı.¹⁸ Zengin azınlığın elindeki toprakları fakirlere pay edecek, sosyalist ekonomi politikası uygulayacak, Pakistan'ın yirmi iki meşhur zengin ailesinin elinde bulunan kuruluşları millileştirecekti. Zenginlerin emrinde çalışan asgari ücretlilerin maaşları artırıldı, sendika kurma hakkı tanındı. Bütün bu iyileştirmeler halkın sevgisini saygısını kazandırdı ancak zengin sanayiciler verdikleri maaşlardan, toprak ağaları çalışanlara verdikleri topraklardan ötürü olanlardan memnun değildiler. Çalışmaya izni olmayan kadınlara çalışma izni verilmesi, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olması, yapılan bazı sosyal reformlar aşırı dinci kesimi rahatsız etti. Kısacası, Pakistan'ın kuruluşu sırasında muhalif olanlar 1977 de yeniden sahnede idi. Kapitalistler, gericiiler, modern hayat istemeyen tutucular, hükümet karşıtı ayrılıkçılar hepsi Butto'ya karşı birleşip muhalif olmuşlardı. Böyle bir ortamda demokrasiden söz etmek oldukça zor görünüyordu. Kimilerine göre böyle kozmopolit bir ülke ancak askeri güçle yönetilebilirdi. Ancak Zülfikar Ali Butto demokrasiyi hayata geçirme konusunda başarılı olmuş, bunu tüm dünyaya göstermişti.

Butto, kendisine muhalif olan herkesten daha eğitilmiş ve deneyimliydi. Pakistan gibi kronikleşmiş sorunları olan, geri kalmış bir ülke için çok büyük bir şanstı. Halk bunun farkındaydı ve tüm gücüyle destek oluyordu. Kendi çıkarlarını düşünen muhalifler için ise Butto bir tehdit oluşturunuyordu. PPP'nin gücü arttıkça iftiralar

---

¹⁷ Butto, a.g.e. s.3

¹⁸ Butto, Doğunun Kızı, s.102

tehditler fazlalaştı. Siyasiler arasındaki ilişki giderek bozulmaya, ortam gerilmeye başladı. Mart 1977 seçimleri için halk Butto'nun yeniden kazanacağını söylüyor, buna yürekten inanıyorlardı. Benazir o sıralara Amerika'da okumaktaydı babasından gelecek iyi haberleri bekliyordu. Zülfikar Ali Butto meclisteki iki yüz sandalyenin yüz elli dördünü aldığını hemen kızına müjdeledi. Muhafifler bu durumu hazmedemiyorlardı. Her zamanki gibi harekete geçen muhafifler seçime hile karıştığını, eyalet seçimlerini boykot edeceklerini söylediler. Bunun üzerine üç hafta süren iç karışıklık ortaya çıktı ve Karaçi ve Haydarabad' dan Lahor'a taşı. Bankaları yakıp yıkan, yağmalayan otobüsleri, dükkanları yakan, taşıyan gruplar yine sahnede ydiler. İstihbarat servislerinden alınan bilgiye göre, bu olaylar olmadan önce Amerikalı diplomatlar ile PNA liderlerinin sık sık bir araya gelmişlerdi. Yapılan grevlerin, “tekerlek durdurma hareketi” adı altında daha önce gizli bir tatbikat olarak orduyla birlikte yapıldığı ortaya çıktı. Bu duruma ek olarak bir de Pakistan'ın Fransa ile yaptığı nükleer santral kurma anlaşması vardı ki dış işleri bakanı Kissinger defalarca Pakistan'ı bu konuda ikaz etmiş, bunun nükleer bomba yapılması olasılığına karşı Amerika tarafından asla kabul edilemeyeceğini, böyle bir bombanın İslam ülkeleri eline geçerse özgür bir dünya için tehdit oluşturacağını söylemişti. Bu durum da, nükleer santral anlaşmasını imzalayan Butto'nun seçimi kazanmasının neden istenmediğini açıkça ortaya koyuyordu. Bir İslam ülkesinin karanlıktan aydınlığa çıkması birilerinin işine gelmemişti. Zülfikar Ali Butto bu konuda dik bir duruş sergilemiş, kimseye boyun eğmemiştir. Hatta Vietnam savaşında ABD karşıtı bir duruş sergilemiş, 1973 yılındaki savaşta Arapların yanında olmuş, Çin ile ilişkilerini güçlendirmiş ve gittiği uluslararası konferanslarda emperyalist güçlerin fakir halkı sömürdüğünü, geri kalmış ülkelerin gelişmemesi için elinden geleni yaptığını defalarca dile getirmişti. Bunları söylerken Pakistan ordusunun başına kendi görevlendirdiği, ona sadık olan Genel Kurmay Başkanı Ziya-ul Hak'a güvenmekteydi ancak 1977 de bu sözde sadık adam hem Butto'ya hem de ülkeye ihanet ederek

seçimlere hile karıştığı iddiasıyla yönetime el koymuş, Butto’yu da tutuklatmıştır. Aslında mart seçimlerinde ortaya çıkan olaylar nisanda bitmiş, PNA ile görüşmeler sert geçse de anlaşmaya varılmıştır. Ziya son imzalar atılmadan harekete geçip darbe yapınca asıl darbeyi isteyen Ziya olduğu ortaya ıktı.

Benazir Butto, 21 Haziran günü hem doğum günü hem de veda partisi düzenleyerek Oxford’dan ayrılmış, Kardeşi Mir ile Rawalpindi’ ye dönüş yapmıştı. şah Navaz İsviçre’deki okulundan, Sanam ise Harvard'dan tatile gelmişlerdi. Aile henüz bir araya gelmişti ki 5 Temmuz 1977 gece 01.45 sularında ordu darbe yaparak hükümeti devirdi. Benazir butto nsezisiyle Ziyaya hiç güvenmediğini, onun bir komutandan çok İngiliz ajanlarına benzediğini defalarca babasına söylemiş, ancak babası bunu kabul etmemişti.

Benazir Butto, eğitimini tamamlayıp zaman kaybetmeden başbakanlıkta kendine bir yer edinmişti. Resmi sırlar yasası yeminini etmiş, çalışmalarına başlamıştır. Her şey yolunda giderken bu darbe bir karabasan gibi Butonların zerine çökmüştü. Zlfıkar Ali Butto, yaptığı reformlarla birçok düşman edinmişti ama Ziya’nın böyle bir hainlik edeceği kimsenin aklına gelmemişti. Bu duruma hazırlıksız yakalanan Buttolar hiç birşey yapamadılar. Kimsenin aklına silah zoruyla başbakanlık konutundan atılacağı gelmemişti. Askerler sabah saat 9 sularında gelip Zlfıkar Ali Butto’yu sözde onu korumaya alarak başbakanlık aracıyla Murree’ ye götürdüler.

Halkın oylarıyla seçilmiş ilk başbakan bu şekilde bir darbeye indirilip tutuklanmıştı. Ülkede sıkıyönetim ilan edildi. Halk ne olup bittiğini anlar anlamaz Zlfıkar Ali Butto’ya destek için Muree’deki başbakanlık ofisinin önünde büyük kalabalıklar oluşturmaya, Ziyayı protestoya başladılar. Vefalı halk güçlünün yanında durmak yerine, haklının arkasında durmayı sürdürdü. Ziya duruma üç hafta direnebildi ve sonrasında tüm tutuklu siyasileri serbest bırakmak zorunda kaldı.

Bu olaylar sonrasında PPP daha da güçlendi. Zülfikar Ali Butto daha da kalabalık bir halk kitlesi tarafından destek görmeye başladı. Zülfikar Ali Butto ailesine serbest bırakıldıklarını ancak konuşmalarına dikkat etmeleri gerektiğini, sıkı yönetimin hala devam ettiğini hatırlattı. Larnaka'daki eve ulaştıklarında İslamabad'dan gelen bir arkadaşı Butto'ya Ziya'nın onu bir cinayetin azmettiricisi olarak suçlamaya hazırlık yaptığı haberini getirdi. Butto tehlikenin henüz geçmediğini, herşeyin yeni başladığını anlamıştı. Hemen ailesini buradan uzaklaştırması gerektiğini ve onlar için Karaçi'ye gitmelerinin uygun olduğunu düşündü Kendisi de Lahor'a giderek bir bakan evinde kalmaya başladı. Butto'ya bir istihbarat subayı gelerek Ziya'nın onu öldürtmek istediğini ve ülkeyi terk etmesinin kendi yararına olacağını söylemesi üzerine Butto, ondan korkmadığını, onunla mücadele edeceğini, hiçbir yere gitmeyeceğini söylemişti. Ağustos ayında aile Rawalpindi'ye geçtiğinde burada sevgi gösterileriyle karşılandı ancak burada da PPP yanlısı bir gazeteci olan Beşir Riaz, aldığı istihbaratı onlara ileterek Butto'yu iftiraya maruz kalacağı ve hapsedileceği konusunda uyararak ülkeyi terk etmesini istedi. Ancak Zülfikar Ali Butto seçimlere girdiğinde başarı sağlayacağını bildiği için bunu reddetmişti.

3 Eylül günü, saat sabah dört sularında Karaçi Clifton daki evleri silahlı askerler tarafından didik didik arandı, ancak aleyhinde kullanılacak bir belge bulunmamasına rağmen Kasuri adında bir politikacının öldürülmesi olayına karıştığı gerekçesiyle Butto'yu seçimlere iki hafta kala tutuklamışlardır. Ancak mahkeme suçlamayı saçma bulup onu serbest bırakmıştır.

17 Eylül 1977'de sabaha karşı aniden Larkana'daki malikaneyi 70 kadar komando ve polis sardı. Ev çalışanlarının aktardıklarına göre bahçe kapısını zorla kırarak eve girdiler. Benazir, o gün orada değildi. Mir gürültüyü duyunca babasını uyandırdı. Butto zaten onların geleceğini tahmin ettiğinden eşyalarını önceden

hazırlamıştı. Telefon hatlarını kesmişlerdi bu yüzden Buttolar kimseyi durumdan haberdar edemediler. Zülfikar Ali Butto'yu alıp götürdüler, ev halkını ve çalışanları DA silah zoruyla bir odaya kilitlediler. Ev çalışanlarından Bahawal nöbetçilere görünmeden evden kaçıp, Nusret Begüm'ün evine giderek olayı ona anlattı. Olay çok geçmeden duyuldu ve insanlar bahçenin önünde toplanıp “Yaşasın Butto!” diye bağırmaya başladılar. Butto'yu önce Sukkur cezaevine, oradan Karaçi cezaevine ve en sonunda da Lahor' daki cezaevine götürdüler. General Ziya halk onun yerini öğrenmesin diye sürekli yerini değiştiriyordu. Seçim kampanyalarına iki hafta kala , PPP'nin seçimlerden üstün çıkacağını bilen Ziya, Zülfikar Ali Butto'yu yine aynı cinayeti azmettirme suçundan tutuklatmıştı ve bu defa ondan kurtulmak için her şeyi yapmaya hazır görünüyordu.

Zülfikar Ali Butto'nun tutuklu hali sürerken ailesi de ev hapsinde tutuldular, böylece görüşmeleri engellenmiş oldu. Evin içinde annelerini dahi izinle görebiliyorlardı. Dışarıyla bağlantıları tamamen kesilmişti.

Benazir ,eylül 1977 de Kot Lakhpat Hapishanesine babasını ziyarete gitti.cezaevi müdürünün odasında onunla görüştüğünde babası ona özellikle erkek kardeşlerinin yirmi dört saat içinde ülkeyi terk etmelerini, ne olursa olsun eğitimlerine devam etmelerini istediğini söyledi. Benazir' e de İngiltere'ye gidip orada güvenli bir hayat sürebileceğini, Pakistan'da kalırsa onu rahat bırakmayacaklarının aşıkardığını belirtti. Ancak Benazir burada kalıp onu savunmaya devam edeceğini, suçsuz olduğunu kanıtlamak için annesiyle birlikte mücadele edeceklerini söyledi.

Mir, bu ziyaretten sonra istememesine rağmen babasının sözünü dinleyip İngiltere'ye gitti. Şah, İsviçre'deki okuluna döndü ve 19 Eylülde de Sanam de Harvard'a döndü. Bu olaydan on gün sonra 29 Eylül 1977 günü Benazir ilk defa ev hapsi cezası aldı ve bu bir yıl kadar sürecekti.

1.5. Zülfikar Ali Buttonun Hüküm Giymesi ve idamı

Aynı günlerde PPP'nin bazı yetkilileri de Zülfikar Ali Butto ile birlikte tutuklanmış, geri kalanlar da kendi bölgelerinde çalışmayı sürdürüyorlardı. Buttoların bölgesinde ise Benazir ve annesinden başka çalışan kimse kalmamıştı. Aslında Nusret Begüm Butto partinin başına hiç geçmek istememişti ancak eşinin ısrarlarına karşı koymamıştı. Zaman daralıyor, seçim yaklaşıyordu. Nusret Butto, programı ikiye bölüp bazı yerlerde Benazir' i de miting yapması konusunda ikna etti. Benazir bir sanayi şehri olan Faysal Abad'da çalışmalarına başladı. Henüz 24 yaşındaydı. Fabrikaların ve dolayısıyla işçilerin yoğun olduğu bu bölgede konuşma yapması gerekmektedir. Benazir, üniversitede küçük toplulukların önünde defalarca konuşmuştu, temsilcilik de yapmıştı hatta çocukluğu babasının ve annesinin mitinglerinde geçmişti ama yine de bu ilk mitingi olacağı için tam olarak ne konuşacağını, nasıl bir giriş yapacağını ve halka nasıl hitap edeceğini tam bilemiyordu. Annesi ona bir konuşma metni vereceklerini, oradan bakarak konuşabileceğini söyleyerek onu rahatlattı.

Benazir babasının isteği üzerine sınır eyaletlerine de gidip burada yaşayan Patanlarla görüştü. Babasının sadece kendisi için değil ülkesinin onuru için mücadele ettiğini söyledi. Patanlar için “onur” en önemli şeydi. Onlar için bir insan onurunu kaybedecekse yaşamamalıydı. Bunu babasının anlattıklarından öğrenen Benazir, bir politikacı olarak orada bu konuya vurgu yaptı. Babası onu oradaki insanların tutucu olduklarını da hatırlatıp Benazir' e ona göre davranmasını salık vermişti. Tüm bunlara dikkat eden Benazir, onların da desteğini aldı. Swat vadisine¹⁹ yani Kohata gitti. Buralarda da çekilen sıkıntılar ve acılar aynı olduğu için onlar da Butto'ya destek oldular. Peştu dili bilmediği için Benazir, Urdu dilinde konuşmalar hazırlamıştı. Dilin, ırkın hiçbir önemi yoktu. Önemli olan insanların birbirlerinin duygu ve düşüncelerini

---

¹⁹ Swat vadisi eğitim hakkını savunduğu için Taliban tarafından vurulan Nobel ödüllü genç kız Malala Yusufzay 'ın yaşadığı vadi.

anlayabilmesi, hissedebilmesiydi. Onu dikkatle dinleyen patan halk da Buttoları desteklediler. Bu arada Mir de yurt dışında İngiliz devlet adamlarıyla ve İngiltere’de yaşayan Pakistanlılarla görüşüp idam cezasının protesto edilmesi için elinden geleni yapmaktaydı. Benazir babasına destek olmak için Lahor’da basılan Musawaat ve dünya mediasından Guardian ve Daily Telegraph muhabirleriyle görüşüyor, olan biteni olduğu gibi dünyaya duyurmaya çalışıyordu çünkü çok fazla karalama kampanyası yürütenler vardı gerçekler gün yüzüne çıkmalıydı. Buttonun suçlamalara verdiği cevapları Benazir yazmıştı, yüksek mahkemeye verilecekti. Ancak askeri cuntanın eline geçmişti. Bunun üzerine Benazir ve PPP yetkilileri sabahlara kadar daktiloyla yeniden hazırladılar ve yabancı ülkelere gönderdiler. Bu yazılar Hindistan’da “Eğer Ölüsem”adıyla bir kitap halinde basıldı ve en çok satan kitaplar arasına girdi. İnsanlar durumdan haberdar olup Butto’ya destek vermeye, Ziyayı ikna etmeye uğraştılar. Bu arada Butto’yu suçlayan Ahmet Rıza Kasımi, Amerika’da ve Avrupa’da kendi karşılayamayacağı kadar lüks otellerde konaklayıp medyaya yalan röportaj veriyor, Bhutto’ nun adil bir şekilde yargılandığını anlatıyordu.

Güney Asya Kadınları da bu dönem siyasette boy gösterir olmuşlardı artık bu durum halk tarafından garip karşılanmıyordu. Fatıma Cinnah, Begüm Butto, İndira Gandhi, Sirimavo Bandaranaike dönemin ünlü kadın siyasetçilerindendi. Kadınlara politikanın siyasetin yolunu açan cesur kadınlardı onlar. Çok kalabalık topluluklar önünde konuşmalar yaparak sadece kadınları değil erkekleri de etkileri altına almayı başarıyorlardı. Rawalpindi’ de yaptığı konuşmada Nusret Begüm şöyle demişti: “babamızın hapiste olması korkutmasın sizleri. Anneniz hala özgür ve güçlü”... “benim tanklarım ,tüfeklerim yok ama mazlumların ,haksızlığa uğrayanların yenilmez gücü var bende. Bu güçle dünyanın bütün kötülerine karşı koyabilirim.”²⁰

---

²⁰ Doğunun kızı,s.145

Halkın çoğunluğu PPP'yi destekliyordu. Zülfikar Ali Butto'nun serbest kalmasını, onları yeniden temsil etmesini istiyorlardı. Demokrasiyi ilk onunla tatmış, esaret altında yaşamak istemiyorlardı. Ziya tam bir diktatördü ve halkın yararına hiçbirşey yapmıyordu. Zülfiar Ali Butto'nun kamulaştırdığı yerleri yeniden sahiplerine veriyor, zengin tüccarlara yaranmaya çalışıyordu. Halk ve işçiler aldıkları hakları kaybediyor, bu sebeple isyan ediyordu. Benazir Ziya'yı tanıdığı günden beri sevmemişti ve onun İngiliz Ajanlarına benzediğini, ona güven vermediğini babasına defalarca söylemişti ama Zülfikar Ali Butto ona güveniyor, sadık dost olarak görüyordu.

Benazir de mitinglerde babasının işçilere, kadınlara, mazlumlara tanıdığı haklara vurgu yapıyor, demokrasi mi tutsaklık mı diye onlara soruyordu Annesi mitinglerde cuntaya kafa tutmamasını yoksa seçimlerin iptal edileceğini hatırlatmıştı ona ve sonunda korktuğu oldu. Henüz çalışmaların üçüncü gününde 29 Eylül'de hayatında ilk defa ev hapsi cezası almıştı. Sahiwal' da kaldığı evde on beş gün hapisle cezalandırılmıştı. Bu sırada annesi Karaçide büyük halk kitlelerine seslenmeye, onlardan partiye ve Butto'ya destek istemeye devam ediyordu. Oradaki konuşmalarından birinde “ kızım eskiden boynuna kolye takardı artık esaret zinciri takmakla gurur duyacak” demişti.²¹ PPP nin sahadaki başarılı mitinglerini gören Ziya, seçimlerin iptal edildiğini duyurdu. Bu durumla ilgili Benazir “işte o zaman ülkede hiçbir yasanın kalmadığını anladım.” demiştir.²²

24 Ekim 1977 de Zülfikar Ali Butto'nun davası görülmeye başlandı. Ziya itiraz davası açılmaması için davanın Lahor yüksek mahkemesinde görülmesini istedi. Butto'yu kefaletle serbest bırakan yargıcın yerine de 6 kişilik bir heyet oluşturulmuştu. Kefalet kararı iptal edilip, sıkıyönetim yasaları geçerli oldu. Kısacası Ziya ne derse o yapılacaktı. Butto'nun davasında tek tanık Federal Güvenlik Genel Müdürü Mesut

---

²¹ Butto, Doğunun Kızı, s.150

²² Butto, Doğunun Kızı, s.150

Mahmut idi. Darbeden hemen sonra tutuklanmış, dayanılmaz işkencelere maruz kalmış, sonunda Butto'nun aleyhinde konuşarak suça karıştığı iddialarını mahkemede doğrulamıştı. Diğer federal subaylar da onun emri altında olduklarını başka bir şey görmediklerini bildirdiler. Onlardan başka görgü tanığı olmadığı için bu işleri oldukça zorlaştırmıştı. Mahkemedeki yargıç ise hem Ziya'nın hemşerisi hem de Bhuttoların Eyüp Han döneminden düşmanlarıydı. Bu yüzden tarafsız davranması beklenemezdi. Dava beş ay sürdü. Butto'ya yolsuzluk yaptığına dair başka iftiralar da atıldılar. Benazir, Karaçi'deki evde babasının düzenli olarak tutup sakladığı evrakları, belgeleri basınla paylaşmış ve yalanlar ve gerçekler adında bastırdığı broşürlerle halkı bu konuda aydınlatmaya çalışmıştır. Babasının aklanması için elinden geleni yapmıştır.

1977 yılında Larkana valisi Halit Ahmet de iki subay tarafından zapt edilmiş ve kendisine günlerce işkenceler ederek onu da mahkemede Butto aleyhinde konuşması için ikna etmişlerdir. Nusret Butto, vali yardımcısı ve siyasi tutuklu olanları kurtarmak için itiraz dilekçeleri yazmış, mücadele etmiştir.

16 Aralık 1977 günü Benazir ve annesi kriket maçına davet edilmişler, halkın arasında bulunup ülkelerine destek olmuşlardır. Ancak maç sırasında gözyaşı bombaları atılması sonucu annesi yaralanmış, hastaneye kaldırılmıştır. Bu olaydan sonra Benazir ev hapsine alınmış, Nusret Butto ise tutuklanmıştır. Böylece bu olayın da Ziyanın bir planı olduğu ortaya çıkmıştır.

18 Aralık 1977 de Rawalpindi Yüksek mahkemesinde dava sürerken Benazir ev hapsinde olduğu için mahkemeye katılamadı. Zülfikar Ali Buttoya dört günlük bir süre verilmişti. Zülfikar Ali Butto, cezaevinin olumsuz koşullarına rağmen savunmasını hazırlamıştı. Üzerine atılan tüm iftiraları çürütecek açıklamalar yapmış, adalete güvendiğini, önemli olanın kendi hayatı değil, adaletin yerini bulması olduğunu söylemişti. 23 Aralık'ta savunma tamamlanmış, mahkemenin kararı açıklaması

beklenmekteydi. 6 Şubat 1979 günü, üçe karşı dört oyla ne yazık ki Yüksek Mahkeme idam kararını onamıştı. Bu haberi alan ülke liderleri dört bir taraftan Ziyayı eleştirmeye büyük baskı yapmaya başladılar. Henüz Ziyanın onayından geçmeden idam cezasını hapis cezasına dönüştürmek için çabalıyorlardı. Ziya baskıdan kurtulmak için Buttolardan gelecek bir af talebini değerlendireceklerini; idam cezasının hapis cezasına dönüştürülebileceğini söylüyordu ancak Zülfikar Ali Butto, masum olduğunu ve işlemediği bir suç yüzünden hapis yatmak istemediğini her fırsatta yineliyor, ailesine de böyle bir talebin suçu kabullenmek olduğunu asla böyle bir talepte bulunmamaları gerektiğini söylüyor, bu konuda kesin bir tavır sergilemelerini istiyordu.

Benazir Butto ve Nusret Butto ziyaretlerini sürdürüyorlardı. Zülfikar Ali Butto onları neler yapmaları konusunda bilgilendiriyordu. Ancak kendisinin sağlığı çok bozulmuştu. Benazir son ziyaretinde durumunu hiç iyi görmemişti. Cezaevi koşulları çok ağırdı. Karar açıklandıktan sonra onu güneş görmeyen, rutubet kokan, berbat bir hücreye almışlar, yatağa zincirlemişlerdi. Kararı protesto etmek için bir şey yemiyor, ilaçlarını kullanmıyordu. Benazir' e "Allah benim suçsuz olduğumu biliyor kızım. Ben sadece kıyamet günü Allahtan af dileyeceğim." Ziya'nın mahkemesinden mi af isteyeceğim.²³

Zülfikar Ali Butto, kendine yapılan haksızlıkları bir kenara bırakmış ailesinin suçsuz yere ev hapsinde tutulduğunu düşünerek üzülüyordu. Benazir'e bir not yazıp bu durum için bir itiraz dilekçesi vermesini istedi. Benazir, Ocak ayında Af Örgütü temsilcileriyle bir araya geldi ve ziyanın insan hakları yasalarını çiğnediğini, sivil ve siyasi tutukluların askeri mahkemelerde tutuklandığını, insanlık dışı cezalara maruz kaldıklarını anlatmış, onlardan acil yardımda bulunmalarını istemişti. Bunun üzerine Af Örgütü bu durumu kanıtlamak için Zülfikar Ali Butto ile görüşmek istemiş ancak isteği geri çevrilmiştir.

---

²³ Butto, Doğunun Kızı, s. 170

Rutin ziyaretlerine daha zaman varken Benazir'i ve annesini ziyaret için çağırıldıklarında idamın günü belli olmamasına rağmen bunun idamdan önceki son görüşme olduğunu anlamışlardı. Benazir ve Nusret Begüm onu kurtarmak için her yolu denemelerine rağmen ne yazık ki bir yol bulamamışlardı. 4 Nisan 1979'da Nisan'da gece üç sularında Zülfikar Ali Butto kimseye duyurmadan idam edildi ve naaşı Rawalpindi cezaevinden bir araçla İslamabad'a, oradan da uçakla Larkana'ya götürdüler.

Hiç hak etmediği hazin bir son yaşayan üstad Butto, Garhi Khuda Baksh aile mezarlığında toprağa verilmiştir. Sıkıyönetim güçleri önce aile mezarlığını sarmış, mezarlığa giden yolları kesmiş böylece herhangi bir müdahaleye izin vermeden Zülfikar Ali Butto'yu defnetmişlerdir.

II. BÖLÜM: BENAZİR BUTTO DÖNEMİNE KADAR SİYASİ DURUM

2.1. Muhammed Ziya Ül-Hak (1977)

Ziya-ul Hak, Butto'yu idam cezasına çarptırdıktan sonra, hükümeti devirip yönetime el koymuş, asker ve sivil bürokratlardan oluşturduğu hükümetle işe koyulmuştur. Siyasi partileri süresiz olarak kapatmış, basına sansür uygulamış, grevleri yasaklamış ve sıkıyönetim uygulamaya başlamıştı. Pasaportlara din hanesi eklenmiş, hudud yasası çıkarılmıştı. Bu yasa, kadınlar tecavüze uğrasa dahi zina yapmakla suçlanarak idam cezasına çarptırılmasına olanak sağlıyordu. Afganistan'da aynı dönemde bu tür olaylar yaşanıyordu. Afganistan, Sovyetler Birliği'nin saldırısı altındaydı, ABD ve İslam ülkelerinin Afganistan'a destek olmak için gönderdiği yardımlardan faydalanmak isteyen Ziya-ul Hak, Afgan mültecilere kucak açmış, Afganistan'daki mücahit direnişe destek vermişti. Ancak bu olay birçok sorunu da beraberinde getirdi.

Ziya, İslamlaşma adı altında yaptığı uygulamayla kanunlar çıkarmış, muhalif grubun boykotlarına aldırmadan bu kanunları uygulamıştır. İslam'ı kendi çıkarları için kullanmış, yaptığı referandum ile cumhurbaşkanlığını beş yıl uzatmıştır. Baskılara ve dikta rejimine daha fazla dayanamayan halk arasında huzursuzluk baş göstermeye başlamıştır. Muhalefetin ve halkın birlikte direndiğini gören Ziya, dindar kesimin desteğini alabilmek için şariat kurallarını uygulamaya başlamış, tavırlarını daha da sertleştirmiştir.

Ziya, bunların yanı sıra kendi ideallerine ulaşmak için de çabalamıştır. Atom bombası yapan ilk Müslüman devlet olmak, Pakistan, Bangladeş, ve Afganistan arasında federal bir devlet oluşturmak, esaret altında yaşayan Müslümanların haklarını temin etmek, Asya ortak pazarını kurmak gibi düşünceleri hayata geçirmek için elinden geleni yapmıştır.

Ziya, Afganistan'a yardım etmek için cihat anlayışına sahip ordusunu Afganistan'daki mücahit grubun arasına göndermiştir. Dünyanın gözü Afganistan üzerindeyken gizliden nükleer çalışmalara girişmiş, uranyum zenginleştirme faaliyeti yürütmüş, ordusunu güçlendirmiş ve orduyu politikada da etkin kılmıştır. Yaptıklarını üstü kapalı bir şekilde kamuoyu ile paylaşınca Amerika, nükleer silah yapılmasından endişelenip, yardımlarını kesmiş, ülkeye malzeme giriş çıkışlarını engellemiştir. Muhammed Han Cuneco'yu 1985'te Başbakan yapmış, ancak İslami siyaset uygulama konusunda yetersiz bulup, yolsuzluklara karlı da sessiz kaldığı gerekçesiyle görevden almış, kendisi başbakan olmuştur. Muhalefete karşı ılımlı bir politika izlemeye başlamış, güçlenen muhalefetle ancak bu şekilde başa çıkabilmiştir.

Ziya-ul Hak, 1988'de içlerinde Pakistan genelkurmay başkanı, ABD büyükelçisi ve yirmi yedi kişinin daha olduğu uçağa bombalı saldırı düzenlenmesi sonucu hayatını kaybetmiştir

2.2. Muhammed Han Cuneco (1985-1988)

Eğitim hayatı Saint Patrick okulunda başlayan Cuneco, tarım alanında eğitim görüp, İngiltere’de tarım enstitüsünde çalışmıştır. 1960’lı yıllarda siyasi hayata adım atan Cuneco, Eyüp Han döneminde farklı yerlerde bakanlık yapmış, ardından il genel meclis temsilcisi, kabine bakanı olarak görev almıştır. 1965-1969 yılları arasında demiryolu bakanı olmuş, sıkıyönetimden sonra aynı göreve devam etmiş, 1979’da görevini bırakmıştır. 1985 yılında Ziya-ül Hak’ın sıkıyönetimi altında yapılan seçimlerde başbakan seçilmiş, ardından yasaklanan siyasi partilerin yeniden faaliyet göstermesi ve sıkıyönetimin kaldırılması için çalışmalar yürütmüştür. Bu arada babasının idam edilişinin ardından Pakistan Halk Partisi’nin lideri olan ve Londra’ya sürgüne gönderilen Benazir Butto 1986 yılında geri dönerek hükümet devirme girişimlerinde bulunmuştur. Mitinglerde halkı hükümete karşı örgütlemeye başlamıştır.

Cuneco, bu faaliyetlere rağmen beş maddelik toparlanma ve kalkınma planı oluşturmuş, sosyal adalet, istihdam, adil ekonomi, Sosyo-ekonomik kalkınma hareketleri başlatmıştır. Onun döneminde başbakan ve cumhurbaşkanı yetkileri konusunda sıkıntılar ortadan kaldırılmış, milletvekili sayısı artırılmış, parlamenter sisteme geçilmiş, vatandaşlar temel hak ve özgürlüğüne kavuşmuş, kırsal kesimde yaşayanlara da hizmet götürülmüştür. Yapılan bu değişiklikler Pakistan’ın anayasal tarihinde dönüm noktası olmuştur.

Cuneco, siyasi tarihin şekillenmesinde büyük rol oynamış, daha sonra yapılacak düzenlemelere de zemin hazırlamıştır. Ancak Ziya-ül Hak’ın isteği doğrultusunda çalışmadığı için görevden alınıp, ev hapsi cezası verilmiştir. Ziya’nın ölümünden sonra yapılan seçimleri kaybetmiş, Müslüman birliği partisinde çalışmalarını sürdürmüştür. 1990 yılında ulusal meclis üyesi seçilmişse de 1992 yılında hastalanarak hayata gözlerini yummuştur.

III. BÖLÜM: BENAZİR BUTTO’NUN HAYATI

3.1. Kişisel Hayatı

21 Haziran 1953 tarihinde Pakistan’ın Karaçi şehrinde doğdu. Babası eski Pakistan devlet başkanı ve başbakanı Zülfikar Ali Butto, annesi Pakistan’ın demokrasi annesi olarak bilinen, kadın hakları savunucusu, bir dönem milletvekilliği de yapmış İran İsfahanlı Kürt lider Nusret Begüm Butto’dur. İran’ın Kürdistan eyaletinden, İsfahan’ın zengin Kürt aşiretlerinden olan babası Hariri, sanayici bir iş adamı olarak ticaret yapmak üzere Karaçi’ye yerleşmiştir. Nusret Begüm ilk, orta öğrenimini tamamladıktan sonra İsfahan’da Edebiyat fakültesinden mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası o da Karaçi’ye babasının yanına gelmiştir. Zülfikar Ali Butto’nun babası Şah Navaz ise, İngiltere’de eğitim gördükten sonra Pakistan’a dönen, Gücerat devleti Junagarh navabının yardımcısı olarak çalışmış başarılı bir siyasetçidir. Başarılarından dolayı Junagarh navabı tarafından geniş topraklarla ödüllendirilmiş, Pakistan’ın bölünmesi sırasında Karaçi’ye yerleşmiştir. Eşi Hurşid Begümle burada evlenmiş, çocuklarını burada yetiştirmiştir. Zülfikar Ali Butto dört çocuğundan biridir. O da babası gibi yurt dışında (ABD –Berkeley Üniversitesi ve İngiltere – Oxford Üniversitesi) eğitim görüp daha sonra ülkesine hizmet etmek üzere Pakistan’a dönmüştür. Nusret Begüm ile yolları Karaçi’de kesişmiş, burada tanışıp evlenmişlerdir. Çiftin dört çocukları olmuştur: Benazir, Senem ,Murtaza ve Şah Navaz. Benazir, kardeşlerin en büyüğüdür, diğer kardeşlerin yaşları birbirine yakındır. Babası Benazir’i küçük yaştan itibaren siyasetin ve bürokrasinin içinde yetiştirmiş, ona bir yol haritası çizmiştir. Bu sebeple Benazir bu hayatı ben seçmedim, o beni seçti diyerek kendi hayatının anne ve babası tarafından şekillendirdiğini anlatmaya çalışmıştır. Benazir bu iki siyasi liderin gölgesinde büyümüş, kendi deyişiyle siyaseti annesinin dizlerinde, babasının ise ayak izlerini takip ederek öğrenmiş, çekirdekten yetişmiştir. Benazir, Pakistan’ın en iyi

okullarında okumuş, evde özel dersler almış, donanımlı bir insan olarak yetişmesi için sürekli olarak desteklenmiştir. Bir bakıma çocuksu hayaller kuramamış, çocukluğunu yaşayamamış olan Benazir mitinglerde büyümüştür. Ölümün soğuk nefesini sürekli ensesinde hissetmiş, sevdiklerini kaybetme korkusunu sürekli yaşamıştır.

Benazir lise yıllarındayken, babası ona Fransız Jan Dark'ın, Hindistan'ın ilk kadın Başbakanı İndira Gandhi 'yi kendisine örnek almasını; Atatürk, Muhammed Ali Cinnah gibi ileri görüşlü ve başarılı liderlerin hayatlarını okumasını tavsiye etmiştir. Üniversiteye gittiğinde ise mektuplarıyla sürekli onun yol göstericisi olmuştur.

Benazir; İran ve Pakistan'ın doğu kültürünün sentezini batı eğitimi ile zenginleştirmiş; üniversite yıllarında tanıdığı batı kültürünü döndükten sonra Pakistan'da tanıtarak insanların bakış açısını biraz da olsa değiştirmeye çalışmış, orada tattığı demokrasiyi ve özgürlüğü onlara anlatmaya çalışmıştır. Üç farklı ülkenin kültürünü içselleştiren Benazir, kendisine ait bir tarz, bir duruş yaratmaya çalışmıştır. Bu sayede Pakistan halkının beğenisini kazanarak Müslüman coğrafyanın ilk kadın başbakanı seçilmiştir. Şeriat kurallarının geçerli olduğu, yanlış yorumlanan şeriat kurallarının kadınlar üzerinde tam bir baskı yarattığı, kadının hor görüldüğü, geri plana itildiği bu ülkede, kadın erkek herkesin örnek aldığı, saygı duyduğu bir idol haline gelmek elbette ki kolay olmamıştır. Bu konuma gelebilmek ve halkının refah seviyesini uasır medeniyetler seviyesine çıkarmak gayesiyle canla başla çalışmıştır. Benazir Butto ve ailesi demokrasi ve özgürlük yanlısı olmalarının bedelini çok ağır bir şekilde ödemiştir. Önce babası Zülfikar Ali Butto'nun idamıyla sarsılan Benazir,, arka arkaya iki erkek kardeş Şah Navaz ve Murtaza'nın şüpheli ölümleriyle sarsılmış ,bu acılara dayanamayan ve hastalığa yakalanan sonra da alzheimer olan annesiyle de meşgul olan ,bir yandan çocuklarını büyüten Benazir, çok zor günler geçirmiş; yine de pes etmeyerek başbakan olmuştur. Defalarca sürgün edilen, hapsedilen Benazir

mücadelesinden vazgeçmemiş, en sonunda kendisi de 2007 yılında seçim kampanyası yaptığı bir sırada Rawalpindi’de hain bir bombalı saldırıda şehit edilmiştir. Ölmeden iki ay önce yazdığı (Doğunun Kızı) isimli kitabında “benim hayatım Pakistan’ın çalkantılarını, trajedilerini ve zaferlerini yansıtır” diyerek, kendisinin ve ailesinin hayatını Pakistan’a adadıklarını anlatmaya çalışmıştır.

3.2. Eğitim Hayatı

Benazir, adının anlamı gibi benzersiz biri, iyi bir lider olabilmek için daha çocuk yaşta dersler almaya başlamıştır. İyi eğitilmiş, bilinçli bir anne babanın çocuğu olmanın ve ekonomik olarak güçlü bir aileye sahip olmanın avantajlarını sonuna kadar çok iyi değerlendirmiştir.

Benazir, en başından itibaren kendini çok şanslı biri olarak tanımlamıştır. Doğu toplumlarında kız çocuklarına uygulanan sessiz karşılanmanın aksine şekerler dağıtılıp, şiirler okunarak ailesi tarafından adeta bir erkek çocuğu gibi karşılanmıştır. İlk öğretmenleri anne ve babası olan Benazir, özenle, sevgiyle büyütülmüştür. Annesi Nusret Begüm çok kararlı, cesur, fedakar, şefkatli bir kişiliğe sahiptir. O, aynı zamanda başarılı ve çalışkan biri olarak bilinmektedir. Güçlü karakterinin atası Selahaddin Eyyubi’den aldığına inanılmaktadır. Benazir, 1967’de Halk Partisi’nin kuruluşu ile siyasete adım atmış olan annesinden ilk siyaset adımını almıştır. Babası o doğduğunda siyasetle ilgilenen bir avukat iken, partinin kurulmasıyla başkan seçilerek siyasi hayatına adım atmıştır. Nusret Butto eşine her zaman destek olmuş, halkı bilinçlendirip, güçlendirmek, onları haksızlık ve zulümden kurtarmak için gece gündüz çalışmış, bu arada da dört çocuğunu büyütülmüştür. Zülfikar Ali Butto ve eşi Nusret, ilkeleriyle İslam dinine bağlı, politikası demokrasi olan, ekonomik açıdan sosyalist ve tek gücün hakim olacağı demokratik bir yönetimi getirmek üzere yola çıkmış olduklarını halka mitingleri

sırasında iletmişlerdir. Benazir, mitinglerde, siyaset ve politikayla ilgili çok şey öğrenmiş, bizdeki deyimiyle çekirdekten yetişmiştir.

Zülfikar Ali Butto, kız çocuklarının eğitimine çok önem veren biriydi. Yurt dışında eğitim almış biri olarak kız çocuklarının da erkekler kadar ülkenin gelişmişliğine katkı sağlayacağını biliyor, Pakistan’da kadınların uğradıkları haksızlıkları görüyordu. O, eğitim konusunda batının takip edilmesi gerektiğini düşünüyor, çocukların da batı eğitimi almasını istiyordu. Benazir’ i Karaçideki Lady Jennings Anaokuluna, ilkokulu da İsa Meryem manastırına, sonrasında da Rawalpindi deki sunum okuluna göndermişti. Orta öğrenimini Muree’deki İsa Meryem manastır okulunda “O” seviye ile tamamlayan Benazir, Karaçi’ deki Gramer okulunu da A seviye ile bitirmişti. Ayrıca evde İngilizce ve Matematik dersleri almıştı. Zülfikar Ali Butto, kızının üniversitede kendisi gibi Amerika’da okumasını istiyordu. Benazir, 15 yaşına geldiğinde annesiyle onu Amerika’ya gönderdi. Kendisi Amerika’nın California eyaletinde okumuş, daha sonra yüksek lisans için İngiltere’ye gitmişti. Ancak kızının California’nın hareketli yaşamından etkilenip okulda başarılı olamayacağından korkup, onu biraz daha kuzeyde daha sert bir iklime sahip olan Massachuset’ta bulunan Harvard’a gönderdi.

Benazir, yaşlılarına ve hemcinslerine göre ne kadar şanslı olduğunu çok iyi bilmekteydi. Onun geleceğini, statüsünü düşünen, bilinçli, eğitilmiş bir aileye sahip Pakistan’daki çocuklar için bunları hayal etmek bile imkansızdı. Çoğu için okula gitmek, uçurtma uçurmak, bisiklet sürmek, oyun oynamak bile yasaktı. Kız çocukları yüksek duvarlarla çevrili evlerde dışarıya çıkarılmadan yetiştirilir, sonra da kendilerine sorulmaksızın erken yaşlarda bir akrabasıyla evlendirilirdi. Ergenliğe bile erişmeden burka denilen kara bir çarşafa bürünmek zorunda bırakılırlardı. Hayatı o simsiyah peçenin ardında, gri bir renkte pencereden seyrederek geçirirlerdi. Erkek çocuklara her

zaman hizmet eder, her zaman geri plana itilirlerdi, Fikirleri ise asla sorulmazdı. Halbuki, İslam'da kadının yeri çok değerliydi. Kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü cahiliye döneminde Hz. Muhammed, kız çocuklarını sırtında taşırdı. Kuran'ı Kerim'de cennetten bahsederken annelerin ayakları altında olduğunu söylemişti. Ne yazık ki insanlar, şeriat kurallarını kendilerine göre yorumlayıp, uygulamaktaydılar. Müslümanlar, özellikle kadınlar baskı altındaydılar. Bu gidişe dur diyecek bir lider beklemekteydiler. İşte Buttolar, tam da böyle bir zamanda canlarını ortaya koyarak, insanların özgür iradeye sahip olması, gücünün farkına varması için mücadele ettiler.

Benazir. 1969 sonbaharında babasının aracılığı ile Harvard'a kabul edildi. Babası oraya giderken Benazir'e bir Kur'an'ı Kerim hediye etti ve "Amerika'da seni şaşırtacak çok şey göreceksin ama senin oradaki yaşam tarzına kolay uyum sağlayacağını biliyorum. Yalnız çok çalışman gerekiyor, sendeki avantajlara sahip çok az Pakistanlı var ve bundan yararlanmalısın. Unutma ki senin oradaki eğitimin için gerekli paralar topraktan ve o topraklarda çalışan insanların alın terinden geliyor. Sen onlara borçlu olacaksın ve bu borcu da çok çalışıp onlara daha iyi bir yaşam tarzı sağlayarak ödeyebilirsin" diyerek uyardı.

Benazir, babasının dediklerini kulağına küpe yapıp Harvard'a okumak için gitti. Orada yabancı öğrencilerin arasında tanınmadığı için rahat bir şekilde okudu. Okulu başarılı bir şekilde bitirdi. Demokrasiyi ilk orada tattı. Çok güzel günler geçirdi, güzel arkadaşlıklar kurdu. Arkadaşlarıyla güzel iletişimi ve lider özelliği sayesinde orada başkan seçildi. Politikaya ve hayata başlangıcı bu şekilde oldu. Orada kendini ifade etmeyi, dinletmeyi, hitabı öğrendi. Özgüven kazandı. Uluslararası politika okuyan Benazir, bu süre zarfında babasıyla birlikte Birleşmiş Milletler toplantılarına katıldı.

Böylece dünyada olup bitenler hakkında bilgi sahibi olarak ülkeler ve ülkelerin liderleri hakkında, politikaları hakkında bilgi sahibi oldu.

Harward yıllarını adeta ülkesinin elçisi gibi Pakistan'ı tanıtarak, onu temsil ederek geçiren Benazir, bir yandan da ülkesinde olan gelişmeleri Herald Tribune gazetesinden takip etmekteydi. Doğu Pakistan ile yaşanan siyasi problemler yeniden patlak vermiş, Pakistan ordusu yenilince Doğu Pakistan, Bangladeş olarak 1971 yılında bağımsızlığını kazanmıştı. Babası da tam bu yılda Başbakan oldu.

Benazir, Harward yıllarında başbakan babasının dışişleri görevlisi gibi onu politik ve resmi toplantılara götürmesinden çok memnuniyet duyuyordu. Hem deneyim kazanıyor hem de bürokrasiyi yaşayarak öğreniyordu. :Hatta bir defasında, Amerika'nın en popüler dışişleri bakanı Henry Kissinger ile yan yana oturup, dış politikadan konuşmuştu. Harvard'da önemli politikacılar, ekonomistler ve yazarlar konferanslar vermektedirler. Benazir, bu konferanslara katılma şansını elde etmişti. Bu konferanslar, onun yaşama bakışını değiştirmiş, barış yanlısı biri yapmıştı.

Amerika'da bazı yürüyüşlere, protestolara katılıyor, savaş karşıtı sloganlar atıyor, bir yandan da babasının konumuna zarar gelir, kendisi de sınır dışı edilir diye tedirgin oluyordu.

Üçüncü dünya ülkesi olarak tanımlanan ülkelerinden Pakistan'dan dünyanın süper gücü bir devlete okumaya gitmek bir devrimdi onun için. Kendini çok iyi yetiştirecek, mükemmel İngilizcesi ve konuşma tarzıyla çok iyi bir işe sahip olacaktı. Siyaset, o dönemler çok da aklında yoktu.

Harvard'dan sonra babasının ısrarlarıyla Oxford'da, babasının okuduğu okulda öğrenimini sürdürüp yüksek lisans yapmak üzere İngiltere'ye gitti. Burada da başarılı bir öğrenci oldu, hatta Oxford birliğine üye olup, babasını daha da sevindirdi,

gururlandırdı. Oxford'a ünlü politikacılar, yazarlar, sendikacılar konferanslara gelmekteydiler. En ünlü feminist yazarları, sendikacıları, siyasi liderleri dinleme fırsatı bulmuştur. Oxford birliğine üye olmak ona tartışma sanatını öğretmişti. Orda kazandığı hitabet ve konuşma yeteneği, ona özgüven kazandırdı.

Zülfikar Ali Butto, her zaman yazdığı mektuplar ile kızını yönlendiriyor, ona rehberlik ediyordu. Kızının Oxford'a gittiğini görmek onun hayaliydi. Daha önce kendi okuduğu okulda kızının okuması, onun ayak izleri üzerinde yürümesi heyecan vericiydi. Babası ona, umarım ileride mükemmel bir kariyer sahibi olarak ülkeneye döner ve borçlu olduğun Pakistan halkına hizmet edersin, demiştir.

3.3. Siyasi Mirası ve Politik Dehası

Benazir Butto, siyasi bir mirasa sahip nadir liderden biridir. Onun politik dehası atalarından ona bırakılmış manevi bir hediye niteliği taşır. Dedesi Şah Navaz, babası tarafından İngiltere'ye eğitim almak üzere gönderilmiştir. Kendini yetiştirmiş biri olarak ülkesine dönen Navaz, başarılarıyla dikkatleri üzerinde toplamış, Junagarh' ta navabın sağ kolu olmuş, bu küçük ülkenin yönetiminde söz sahibi olmuştur. Başarıları sayesinde Larkana'da büyük topraklarla ödüllendirilen Şah Navaz iyi bir siyasetçi ve başarılı bir devlet adamıdır. Şah Navaz, dört çocuğundan biri olan Zülfikar Ali Butto'da siyasi dehayı fark edip onuda kendi gibi yetiştirmeye karar vermiş, onu Amerika'ya eğitim için göndermiştir. Zülfikar Ali onu utandırmamış ve onur derecesi alarak tam donanımlı bir şekilde okulunu bitirmiş oradan İngiltere'ye geçmiştir. Oxford'da hukuk yüksek lisansını bitirdikten sonra Pakistan'a dönmüştür. Önceleri siyasetle ilgilenen bir avukatken, başarıları sayesinde dikkatleri üzerine çekmiş ve başbakanlık öncesinde devletle ilgili bir çok önemli göreve getirilmiş, başarıyla bu görevlerin de altından kalkmıştır. Demokrasiye ve özgürlüğe çok önem veren lider, başarılı hizmetleri sayesinde halk tarafından seçilerek başa geçen ilk başbakan olmuş, altı yıl gibi kısa bir

sürede halkın gönlünde taht kurmayı başarmıştır. Laik bir yönetim isteyen Zülfikar Ali dinci kesim tarafından çok eleştirilmiştir. Yaptığı reformlarla halkı yanına almış, ancak ülkenin zengin sanayicileri ile ters düşmüştür. Reformist bir yapıya sahip olan lider, çocuklarını da kendisi gibi yetiştirmek istemektedir. Kendisine çok benzettiği kızı Benazir'i daha anaokulundan başlayarak en iyi okullara gönderip en iyi eğitimi aldirmaya özen göstermiştir. Yurt dışında Harward ve Oxford Üniversitelerini başarıyla bitiren Benazir de içinde taşıdığı politik deha ve babasının rehberliği sayesinde başarılı bir politikacı olmayı başarır. Hak etmediği bir son yaşayan ve iftiralara, karalamalara maruz kalan babasının ardından Benazir, halk partisinin başına geçmiş Babasının masum olduğunu, iftiralara maruz kaldığını, onun halkı için mücadeleler verdiğini insanlara anlatmak ve haksız olan Ziya-ül Hak'ın, babasına ve dolaylı olarak da Pakistan halkına yaptığı haksızlık ve zulümleri onlara anlatmak için siyasete atılmıştır. Benazir, düşmanlarını tanımakta ve tehlikenin farkındadır. Ölümü ensesinde hissetse de senelerce babasına söz verdiği gibi halkına vefa borcunu ödemek için mücadele vermiştir. Onlara hizmet etmek için, hür bir şekilde yaşamaları için çok çabalamıştır. Halk da gösterdiği gayreti, onlar için yapmaya çalıştıklarını görüp, şehit liderin kızını destekleyerek, İslam dünyasının ilk kadın Başbakanı olarak başbakanlık koltuğuna oturmasını sağlamıştır.

3.4 . Pakistan'a Dönüşü ve Sonrasında Yaşananlar

1976'da Siyaset, Felsefe ve Ekonomi Harward' dan bölümünden mezun olmuştu. 1976 'da Benazir bir yıllık lisansüstü eğitimine katılmak için almak için Oxford'a dönmüş, Ocak 1977'de Oxford Birliği Başkanı seçilmişti, .Bu birliğe seçilen ilk kadın başkan olması ona güç vermiş, onu cesaretlendirmişti. Hitabet yeteneğini, kendini ifade gücünü burada geliştirdi. Siyasete ilk adımı burada atmış oldu. Benazir Butto, Haziran 1977'de Pakistan'a dönüş yaptı.. Dış işlerine katılmak istedi ancak babası Meclis

seçimine itiraz etmesini isteyince o da babasını dinleyerek dediğini yaptı. Benazir Butto, bu dönemde babasına danışman oldu. Seçimleri öne alıp halka hizmet için zaman kazanmak isteyen Zülfikar Ali Butto, yapılan seçimleri kazandı ancak seçime hile karıştığı öne sürölerek hükümet askeri darbe ile devrildi. Benazir önce ev hapsine sonra da farklı gerekçeler gösterilerek defalarca tutuklandı. Altı buçuk yıl hapis yattıktan sonra 1984 'te rahatsızlığı sebebiyle yurt dışına çıkmasına izin verildi. Temmuz 1984'te, küçük kardeşi Shah Nawaz, Paris'teki gizemli bir şekilde öldü. Cenaze törenine katılmak için Butto, Pakistan'a döndü . İngiltere’de sürgüne gönderilen Benazir, bundan bir yıl sonra General Zia-ul-Haq tarafından yapılan Ulusal ve İl Meclisleri seçimleriyle mücadele için Pakistan'a geri döndü. 10 Nisan 1986'da Pakistan’a döndüğünde, bir milyon kişi Lahore havaalanında onu büyük bir sevinçle karşıladı. Pakistan’da yapılan mitinglerine katıldı ve muhalif liderlerden oluşan ‘Demokrasinin Restorasyonu Hareketi’ ile halkla yakın temas kurdu. Babasının düşmanlarıyla hareket eden muhalefetle Ziya’ya karşı birleşmek zorunda kalan Benazir, bunu hiç istemedi ancak annesi bu konuda ona başka türlü mücadelenin mümkün olmadığını söyleyip yol gösterdi. 18 Aralık 1987'de Benazir, Karaçi'de Asif Ali Zardari ile evlendi. General Ziya, 17 Ağustos 1988'de Bhawalpur' daki bir hava kazasında hayatını kaybedince, Cumhurbaşkanı Vekilliği görevini üstlenen Ishaq Han'ın yaptığı seçimlere itiraz etti.

Benazir Butto, 1973 Anayasası’nda geçen siyasi partilere garanti altına alınan temel hakların Parti temelinde seçilmesini istemek için Pakistan Yüksek Mahkemesine başvuru yaptı. Yargıtay, siyasi partilerden yana karar verdi ve PPP, kimseyle bir ittifak yapmadan Ulusal Meclis'teki 207 sandalyenin 94’ünü kazandı. Sekiz MQM üyesi ve Federal Yönetilen Kabile bölgelerinden 13 üye ile işbirliği yaparak PPP Ulusal Meclislerde çoğunluk elde etti. Benazir Butto 2 Aralık 1988'de Başbakan, İshaq Han ise Pakistan Cumhurbaşkanı seçildi. Benazir, 35 yaşında, Müslüman bir milletin ilk kadın başbakanı oldu. İlk dönemi boyunca, kitlelerin ekonomik olarak kalkınması için uğraştı.

PPP Hükümeti 1988'de İslamabad'da düzenlenen dördüncü SAARC Zirvesi'ne ev sahipliği yaptı.

Başbakan Butto ile Cumhurbaşkanı İsaq han arasında muhtelif sebeplerden dolayı çıkan anlaşmazlıklar sonucunda 6 Ağustos 1990'da görevden azledildi. Babası gibi o da yolsuzluk suçlamalarına maruz kaldı. Benazir, 1993 Ekim seçimlerini kazanarak tekrar iktidarın başına geçti. PPP, seksen altı sandalyeyle aldığı seçimi ittifaklar yardımı ile kazandı ve yeni bir Hükümet kurdu, Cumhurbaşkanı ise Farooq Ahmad Khan Leghari oldu. 1996 yılı Kasım ayında yolsuzluk suçlamalarıyla onu görevden aldı.

Partililer tarafından Mohtarma adı verilen Benazir Butto, çok sıkıntılı ve zor durumlar yaşadı. Eşi 8 yıl hapse mahkum edildi. Kendisi ülkesinden sürgün edildi. Bu sırada henüz küçük yaşta olan çocuklarını zor şartlarda büyüttü. Bu sırada hasta olan annesi ile uğraşırken, mahkum edilen, idam cezasına çarptırılan parti üyeleriyle de ilgilenmek zorunda kaldı. Pakistan'ın demokrasisi, halkın refah içinde baskı altında olmadan yaşayabilmesi, kendini yönetecek lideri seçebilmesi, insanca yaşayabilmesi için liberal bir sosyal bir düzen kurmaya çalıştı. Bunun için çok hem kendisi hem de ailesi büyük bedeller ödemek zorunda kaldı.

Benazir babası gibi çok güçlü bir karakterdi. Güçlü bir ülke yaratmaya çalıştı. Babasının ona öğrettiği şeyleri ve yurt dışında öğrendiği şeyleri uygulayarak, babasının kaldığı yerden devam etmeye çalışarak yarım kalan işleri tamamlamaya çalıştı. Bir diktatörle mücadele etti, diğer yandan terör örgütlerinin defalarca ölüm tehditlerine maruz kaldı. Yine de halkı için mücadeleyi sürdürdü. Ülkesini yurtdışında, BM de çok iyi temsil etti. Pakistan bir üçüncü dünya ülkesi olarak tanınmaz iken, onun sayesinde gözler bir anda Pakistan'a çevrildi. Bir kadının bir ülkeyi hatta şeriat ile yönetilen bir ülkeyi yönetebileceğini, hamileliğin ve küçük çocuklara sahip olmanın bile başbakan

olmakta engel oluşturmayaacağını kadının gücünü tüm dünyaya gösterdi. Erkek egemen bir toplumu asaletiyle yönetmeyi başardı.

Benazir, 1986'da sürgünden döndükten sonra Pakistan siyasetinde önde gelen bir politikacıydı. 1988-90 ve 1993-1996 yılları arasında Pakistan Başbakanı olarak iki kez görev yaptı. Ancak Pakistan siyasetine hatta Müslüman coğrafyanın siyasetine etki etti, örnek oluşturdu. Pakistan parlamenter bir demokrasiye sahipti. Benazir de aktif bir muhalefet lideri ve parlamenterdi..

3.5. Pakistan Siyasi Hayatına Etkisi

Benazir Butto'nun başbakanlığı kimi tarihçiler tarafından beğenilirken kimileri tarafından da eleştiriliyordu. Pakistan siyasetindeki rolü başbakanlıktan çok daha fazlasıydı. 1988'den itibaren 1988- 1990 ve 1993-1996 yılları arasında iki dönem Pakistan başbakanı olarak kaldı. Fakat Nawaz Sharif Pakistan'ın başbakanı olduğunda iki dönem muhalefet lideri olarak görev yaptı. Ancak o dönemde aktif bir muhalefet lideri olarak kaldı. 1988-1999 yılları arasında seçilmiş milletvekilliği yaptı ve bu görevden asla çıkmadı.

3.6. Demokrasinin Restorasyonu Hareketi ve 1988-1999 Seçim Sonuçları

“Burada ve şimdi, insanların haklarını güvenceye almak için her türlü fedakarlığı yapacağıma yemin ederim. 'Özgürlük istiyor musun? Demokrasi ister misin Devrim mi istiyorsun? üç milyon kişi cevap veriyordu: Evet! “Döndüm çünkü insanlara hizmet etmek istiyorum, intikam almak istemiyorum” . “İntikam için bir son verdim. Kalbimde böyle bir his yok. Pakistan'ı kurmak istiyorum. Ama önce senden bir referandum istiyorum. Ziya' nın kalmasını istiyor musun? Hayır, dedi halk. 'Zia'nın gitmesini istiyor musun?' Evet, dediler adeta kükreyerek. 'O zaman karar Zia jahve!' 'Zia gitmeli.’²⁴

---

²⁴KHUKHRO a.g.e

1.Parlamentonun kuruluşundan 5 yıl sonra doğal olarak iki taraflı parlamento

- 237 sandalyeden (21 kadın ve 9 Müslüman olmayan koltuk) oluşan Ulusal Meclis ve 87 koltuktan oluşan Senato.

Oy Verme Uygunluğu:21 yaşındaki yetişkin, akli başında ve yasal olarak sorumlu kişi oy kullanabilir.

2.Seçim Tarihi: 25 Şubat 1985

Pakistan'da parti temelli olmayan seçimler yapıldı.

Sonuçlar: Cumhurbaşkanı Zia-ul-Haq, Pakistan Başbakanı Muhammad Khan Junejo' yu atadı.

3.Seçim Tarihi: 16 Kasım 1988

29 Mayıs 1988'de parti meclisinin yolsuzluk suçlamasıyla ilgili ulusal meclisin feshi nedeniyle yapılan seçim.

2 Ekim 1988'de, Cumhurbaşkanı Ziya'nın 17 Ağustos'taki kazayla ölümünden sonra, parti dışı seçimler yapma kararı geri alındı.

Sonuç: Benazir Butto başkanlığındaki Pakistan Halk Partisi (PPP), Benazir Butto 35 yaşında Müslüman dünyasının ilk ve en genç kadın başbakanı oldu.

4.Seçim Tarihi: 24 Ekim 1990

Yolsuzluk iddiaları suçlaması üzerine Butto hükümeti görevden alındı.

Sonuç: 24 Ekim 1990'da yapılan seçimler, Benazir Butto'yu muhalefet sandalyelerine oturatarak Mia Nawaz Sharif başkanlığındaki kapsamlı ve şüpheli ve şaşırtıcı bir İslami Demokrat İttifak' ta 217 üyenin parlamentoda seçilmesine yol açtı.

5.Seçim Tarihi: 6 Ekim 1993

18 Temmuz'da Cumhurbaşkanı Gulam İshak Han ve Nawaz Sharif ordu baskısı için istifa etti ve seçimler 6 Ekim 1993'te yapıldı.

Sonuç: Benazir Butto 87 sandalye kazandı ve ikinci kez başbakan oldu.

Seçim Tarihi: 3 Şubat 1997

5 Kasım 1996'da Cumhurbaşkanı Farooq Ahmad Khan Leghari, Benazir Butto hükümetinin yolsuzluk ve elektrik suçlamalarının kötüye kullanılması iddiasıyla ilgili olarak görevden alındı.

Sonuç: Benazir Butto bir kez daha muhalif koltuklara zorlandı, çünkü bu sefer sadece 18 sandalye aldı.

3.7. Parlamentodaki Rolü

Parlamento Üyesi olarak Benazir

Benazir Butto, Başbakanlık döneminde daha aktif ve daha az otokrattı. Çalışkan, eğitilmiş ve özgürlüğüne düşkün, demokrasi aşığı bir liderdi. Bir kadın lider ve anne olarak, takipçisi çok fazla, enerjisi çok yüksek olan bir siyasi partiye liderlik ediyordu. Hiç kolay değildi. Babasının soyadını taşımak ona gurur ve onur veriyordu. Ona söz verdiği gibi kendini geliştirecek, borçlu olduğu halkına hizmet edecekti. İki siyasi liderin çocukları olmak ona büyük sorumluluklar yüklemişti. Babasının ölümünden itibaren yarım kalan işlerin sorumluluğunu üstlendi ama babasının düşmanları ne yazık ki ona da düşmandılar. Onun sloganı ve demokrasi düşüncesiyle hareket etmesi halkın hoşuna gitse de, düşmanları harekete geçirmiş, düpedüz saldırıya geçmişlerdi. O, bir parlamenter olarak demokratik ve bağımsız Pakistan misyonuna doğru ilerlemeyi sürdürmeye kararlıydı. Entelektüel kişiliği, konuşma tarzı, iradesi, halkına karşı dürüst

ve samimi olması diğer milletvekillerine örnek teşkil ediyor, onların da kendilerini geliştirmelerini sağlıyordu.

Benazir, dış politika konusunda, diplomasi konusunda babasının siyasetini izliyordu. Daha öğrenciyken ona mektuplarıyla temas eden babası, ona gerekçeleriyle verdiği taktikler ve püf noktalar sayesinde onu iyi bir siyasi lider haline getirmiştir. Benazir'in babasına danışacağı çok şey vardı, yokluğunu çok hissediyordu ancak babasının ona güvendiğini de biliyordu. Pakistan'ın en genç başbakanı konumunda yemin ettiği sırada birçok sorunla karşı karşıya kalmış, Pakistan'ın iflasın eşiğine geldiği ve uluslararası para fonunun Pakistan'a birkaç kez boyun eğdirmeye çalışması onu bir hayli yormuş ama pes ettirememişti. O dayanıklı, sabırlı ve inatçı kişiliğiyle bu sorunların da üstesinden gelmeyi başardı. Dış politikada aynı babası gibi çok ince bir siyaset izlemekteydi.

IV. BÖLÜM: VİZYON ve POLİTİKA

4.1. Benazir Butto'nun Vizyonu – İç ve Dış Politikası

Benazir Butto, politikada önemli çalışmalar yapmıştır.

4.2. 1989-1999 Soğuk Savaş Dönemi Politikası

Benazir Butto'nun görüş ve vizyonu sayesinde Afganistan-Amerikan savaşının Rusya'ya karşı desteklenmesinin etkilerini gördü. Parlametonun içinde ve dışında Amerikan taraftarı mücahitleri desteklemeyi sürdürdü. Parlamento konuşmalarında, Orta Doğu ve Güney Asya'nın uyumunu defalarca dile getirdi. Savaş sonrasında mücahitlere ne olacağını sordu ve nükleer programlarını askıya alan Amerika'yı eleştirdi.

4.3. Amerikan Politikası

Benazir, Pakistan'ın bölgesel alanda oynayan tüm güçlerle düşman olamayacağını anlayabilecek kadar akıllıydı. Amerikalıların Afgan mücahitlerini Ruslara karşı desteklediklerini biliyor, bu yüzden Amerikan güdümündeki Afgan davasında Amerikan desteğine karşı çıkıyordu. Meselesi, bu savaş sona erdiğinde bu ordunun başına gelecek olan şeydi.

Pakistan ve Hindistan Benazir, Pakistan ve Hindistan'ın arasındaki bağları kuvvetlendirmek için elini taşın altına koymasını bildi. Güçlü ve bağımsız bir Pakistan için komşu ülkelerle ilişkilerin iyi olması önemliydi. Babasının Shimla anlaşmasındaki duruşunu sergilemekteydi. Hindistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında ticaret anlaşması imzaladı ve Hindistan başbakanını Pakistan'a davet etti.

4.4. Keşmir Politikası

1990'da Hindistan'ın başbakanının değişmesi ile Hindistan'ın Pakistan'a tutumu değişti. Rajiv Gandhi' den sonra Başbakan V. P. Singh, sadece eski başbakanın Benazir Butto ile yaptığı ticaret anlaşmalarını iptal etmekle kalmayıp aynı zamanda Pakistan sınırlarındaki güçlerini artırdıktan sonra Keşmir'de askeri operasyon başlattı.

4.5. Afganistan Politikası

Pakistan, Afganistan'daki Rus savaşına Amerikan'ın katılımı sonucunda ortaya çıkan problemlerle uğraşmak zorunda kaldı. En önemli problem, Pakistan'ın batı sınırında milyonlarca Afgan mülteci yaşamaya başladı.

4.6. Atom Politikası

Benazir Butto, Cumhurbaşkanı ve Ordunun bazı kesimlerinin getirdiği zorluklara rağmen, yalnızca Pakistan'ın babasının başlattığı gizli nükleer programa ve

aynı zamanda bu amaca yönelik özel fonlar ayırmaya devam etti. Parlamento konuşmalarında, Pakistan'ın gelişimi ve güvenliği için bilim ve teknolojiye büyük bir gelişmenin gerekliliğine dikkat çekti. Bilim ve Teknoloji bakanını dahi haberdar etmedi. Gelişmeler doğrudan kendisine rapor ediliyordu. Pakistan'ın nükleer programa başlama kredisi, Zulfiqar Ali Bhutto'ya verilmişti, kullanmak ise Benazir Butto'ya nasip oldu. Pakistan tarihinde Pakistan'ın Uzay programının annesi olarak belirtiliyor. 1990'da Dr. Abdul Qadeer Khan'a, daha sonra 1995'te Dr. Samar Mubarakmand' a entegre uzay silahları programı geliştirerek Pakistan etrafında koruma kalkanını inşa etmeleri için, atom alanında daha fazla şey yapma yetkisi verdi. Entegre Uzay Silahı programının geliştirilmesi, Pakistan'ın ülkenin atom bombası programını geliştirmesine yardımcı olan programdı. Amerika Birleşik Devletleri Pakistan nükleer programını eleştirdiğinde, ona karşı sert tutum sergilemiştir. Amerika'nın Pakistan'a programı dondurması ve Pakistan'a yaptırım uygulaması konusunda çok baskı uyguladığı dönemde, gizliden gizliye programı yürütmüştür. Aynı şekilde, bilgisayar okuryazarlığı bilincini artırmaya, okullarda ve genel kamuya açık alanlarda bilgisayar kullanımının desteklemesi için parlamentoda bu konuyu savundu. Parlamentonun rızası ve desteğini alarak ülkede bilgisayar donanımının ithalatı için kolları sıvadı. Parlamentodaki aynı duruşmada, özel sektörün yalnızca bu tür teknolojiyi geliştirmek için değil, aynı zamanda Pakistan genelinde teknoloji parkları oluşturmak için de kamu sektörüyle el ele verilmesi hususunda girişimlerde bulundu ve onları teşvik etmek için çabaladı. Bu tür programları ve tesisleri geliştirmek için kredi vermek üzere mali yardım programını onayladı.

4.7. Badar 1 ve 2

Pakistan, askeri uydular açan ilk Müslüman ülkedir. Benazir Butto'nun Pakistan'ın güvenliği konusundaki tutumu netti. 1990 yılı Pakistan'da bir uzay yılı ilan

edildi. Bilim insanlarını ve mühendisleri cesaretlendirmek ve teşvik etmek için onlara bu gelişime katkıda bulunan ulusal ödüller verdi

4.8. Azınlık İşleri ve İfade Özgürlüğüne Bakışı

Benazir Butto, ilk defa azınlık milletvekillerini hükümet işlerinde terfi ettiren ilk başbakandı.

Görev süresinde Benazir Butto, basına demokratik bir hükümete karşı ifade ve konuşma özgürlüğünün tanınması gerektiğini mecliste dile getirdi. Bu, güçlü bir muhalefet karşısında atılmış cesurca bir adımdı.

4.9. İlk Kadın Bankası

1989 yılında Pakistan'daki kadınların finansal ve bankacılık ihtiyaçlarını karşılamak, onları sosyo-ekonomik açıdan güçlendirmek üzere, Başbakan Benazir Butto tarafından ilk kadın bankası kuruldu. First Women Bank Ltd. Pakistan'daki kadınlar için parasal bir iyileştirme kuruluşu olarak hareket eden parasal kuruluşlardan biridir.

4. 10. Ekonomi Politikaları

Ekonomi konusunda birçok vaatlerde bulunan Benazir, ne yazık ki bunları uygulamaya geçirecek vakit bulamamıştır. Babası zamanında millileştirilen endüstrilerin yeniden özelleştirileceğinden defalarca bahsetmesine rağmen uygulamamıştır. 1994 yılında bir enerji politikası uygulamış, Pakistan'ın gelecekte de ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlamak için modern çalışmalar yürütmüştür. Enerji konusunda dışa bağımlılıktan kurtulmak için yapılan çalışmalar kısa sürede sonuç vermeye başlamıştır.

2 Aralık 1988 Benazir Butto yeniden başa geçmiştir. O, Pakistan'ın siyaset tarihinde Müslüman dünyanın seçilen ilk kadın başbakanı olmuştur. Bu seçim Butto'nun 1989'da

dünya siyaset tarihinin seçilen en genç başbakanı olduğunu da göstermiştir. Görevde olduğu ilk dönemde Benazirin ilk görevi koalisyonun beklenti ve taleplerini karşılamak ve seçildiğinde yapmaya söz verdiği şeyleri yerine getirmek. Bu oldukça zor bir işti. Bunların dışında Pakistan çok zor günlerden geçiyordu. Ülke ekonomik ve dahili birçok tehditle karşı karşıya kalmıştı. Pakistan iflasın eşiğindeydi .IMF ülkeyi daha fazla vergi ve borç altına sokmak için Pakistan ile pazarlık yapıyordu. Benazir için bunlarla uğraşmak çok basit olmasına rağmen, politikacılar ülkenin iflasını ve yıkımını engelleyemeyeceğini düşünüyorlardı. Benazir, halkın bu ekonomik sıkıntıdan yara almaması için ordudan da baskı görüyordu. Bu dönemde sınır güvenliği de tehlikede olduğu için bütçeden askeri kuvvetlere %40 ila %60 oranında ayırmak zorunda kaldı. Bu atılması zorunlu bir adımdı. Benazir asla pes etmeyen bir kişi olarak mücadele etti ve iyi bir lider; başarılı bir yönetici olduğunu kanıtladı. Onu seçen halka sosyal reformlar yapacağı gelişme ve ilerleme sağlayacağı için garanti vermiş, ancak insanlara vaat ettiği eğitim, sağlık ve temel barınma konusunda en düşük bütçeyi ayırmıştı. Benazir' den önceki dönemde sağlık, eğitim ve sosyal reformlar ordu tarafından ihmal edilmiş, hoyratça davranılmıştı. Bir de bunun üzerine Afgan mülteciler ve uyuşturucu problemleri eklenmişti. Askeri diktatörlük döneminde uydun zemin bulan kaçakçılık da çok yaygın hale gelmişti. Benazir, babasının cesaret edemediği hayati öneme sahip ifade özgürlüğü fırsatından yararlanarak ulusal televizyonda gelişmeye engel durumları ve atılması gereken adımları anlattı. Medya özgürlüğü için attığı adımlar sayesinde kendini ifade edebildi ve şeffaflığa ve demokrasinin gücüne inandı. ilk görev süresini Hindistan ile ilişkileri geliştirerek için de kullanan Benazir, Hindistan ile nükleer tesislere saldırmama, sınır güvenliği, uyuşturucu sorununun üstesinden gelmek için kaçakçılığın önlenmesi ile ilgili ikili bir anlaşma imzaladı. Benazir şeriat adına yapılan mevzuattan memnun değildi. Ülkedeki kadınlarla ilgili yasal düzenlemeler gerektiğini ulusal ve uluslararası forumlarda dile getirdi. Ancak sekiz yüz günden daha kısa bir

sürede Benazir, çok fazla şeyle mücadele etmek zorunda kaldı. Hükümetin eli çoğu kez fondaki yetersizlik sebebiyle bağlandı. Yeni reformlar için fon tahsisi şarttı. Benazir, devam eden projeler için likidite üretmeyi planladığı hiçbir kaynak bulamadı ve bu arada da başka sorunlarla meşgul oluyordu. İlk görev süresi orduya karşı duruşunu kendi lehine çevirememesi sonucunda ne yazık ki sona erdi.

İkinci dönem, Ekim 1993 seçimlerinde ikinci kez seçim zaferle sonuçlandı. Seçmenlerin sadece yarısı oy kullandı. İnsanlar siyasilerden memnun değildi bunun sonucunda Benazir' e güvendiler. O, yine ilkinde de olduğu gibi ittifak çabalarını sürdüren kişi oldu. Pakistan bir kez daha geleceğini Benazir' e emanet etti. Bir kez daha demokrasiyi koruma görevi ona verildi. Pakistan ekonomik yönden yine zayıftı. Benazir bu defa Amerikan lobisinin desteğini aldı ve Amerika'yı halka iyi göstermek zorunda kaldı. Bu görev süresinde net bir politika izlemeyen Benazir, bir yandan Pakistan'ın Keşmir'de Hindistan'a karşı tutumunu destekler ise nükleer programı askıya alacağını söylerken, Hint saldırılarına karşı sınırlarını korumak için nükleer programı daha fazla desteklemiştir. Alt kıtada ortaya çıkan terör faaliyetlerinin Amerika'nın Afganistan'daki başarısız politikasından ileri geldiğini ve mülteci sorununun daha fazla ele alınarak acilen çözülmesi gerektiğini dile getirmiştir. İkinci dönemde Benazir ,parlak bir diplomat olan Zülfikar Ali Butto'nun kızı olduğunu kanıtladı ancak bu sefer de Benazirin eşi ve kardeşinin arasında çıkan anlaşmazlık sonucu Karaçi'de Asıf Ali Zerdari nin Murtaza Bhutto' nun nın Karaçi'de öldürülmesi olayında suç ortağı olarak gösterilmesi ve rakibi Navaz Şerif'in başkan Legari'yi bankacılık sahtekarlığına Benazir Butto ve eşinin adının karıştırılması konusunda baskı yapmasıyla adları iki skandal olaya karışan Benazir Butto zor günler yaşadı. Navaz Şerif 'in ekonomik politikasını sürdürdü. Benazir iki yıllık süre içerisinde muazzam baskılara maruz kaldığı halde yine de elinden geleni yapmaya gayret göstermiş, ancak planlama konusunda baskılardan dolayı oluşan sorunlar yüzünden yapmak istediklerini tam olarak gerçekleştirememiştir.

Parlamentoda sayısız konuya dikkat çeken Benazir hudut yasalarının yanlış algılanması ve kurumsal hale getirilmesi sonucu yürürlükten kaldırmaya niyetlenmiş, bu konuya dikkat çekmiş, hataları düzeltmek için pratik adımlar atmıştır. Pakistan'daki siyasi tutukluları hem parlamento konuşmalarında hem de uluslararası forumlarda dile getirmiş, öğrenci ve işçi sendikaları üzerindeki yasağı da kaldırmıştır.

Benazir, ofisi devraldığında hükümetin ekonomik ve finansal yönden iflasın eşiğinde olması, onun etkin ve pratik planları hayata geçirmesini engellemiş, önceki borçları kapatmak için daha fazla borç almak zorunda kalmış, tüm bunlara rağmen Pakistan'ın en aktif, en enerjik ve en güçlü parlamenterisi olmuştur. Hayranlık uyandıran siyasi yönetimi bazen tartışmalara da konu olmuştur. 1986' dan 1999' a kadar Pakistan siyasetinin merkez sahnesinde bulunan Benazir, başbakanken ve sonrasında sürgündeyken, savaş yasası ile mücadele ederken cesaretli davranmıştır. Başbakanlığı ile karşılaştırıldığında muhalefet lideri iken de verimli ve hevesli davranmış, ilerici bir parlamenter olarak kendini göstermiştir. Oxford ve Harvard da öğrendiği demokratik ve ılımlı model ile Pakistan'daki tam tersi durum arasında sıkışıp kalmıştır. Pratik başarıda yetersiz olmasına rağmen, çekiciliği, asaleti ve şöhreti sayesinde yerini sağlamlaştırmıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen pozitif davranmaya gayret etmiş, uzlaşması tavrı sergilemiştir. Dengeli bir siyaset izlemeye çalışan Benazir, her bloğun problemlerini çözmekte bireysel düşüncelerini kullanmıştır. Ziya ve köktendinci gözükken Punjab eyaleti başbakanı Navaz şerif de başbakana karşı düşmanca davranmış, şeriat ile yönetilen bir ülkenin kadın bir lider tarafından yönetilemeyeceği, böyle bir ülkenin başkanlığına bir kadın liderin dayanamayacağı konusunda hemfikirdiler. Benazir onlara karşı başarılı ve dik bir duruş sergilemiştir. Butto uluslararası takındığı tutumla, örnek milletvekili olmasıyla uluslararası arenada kabul görmüş bir liderdir. Ülkeye demokrasiyi geri getirme konusunda mücadele vermiş, büyük bir parlamento lideri ve cesur bir demokrattır.

V. BÖLÜM: **BENAZİR BUTTO' NUN PAKİSTAN KÜLTÜR HAYATINA ETKİSİ**

Pakistan'da aslında tüm doğu toplumlarında kadın olmanın türlü zorlukları vardır. Kadın erkek eşitliğinden söz etmek asla mümkün değildir. Bu aradaki fark daha çocuk doğduğunda kendini gösterir. Erkek çocuklarının doğduğu evde kutlamalar yapılır, şekerler dağıtılırken, kız çocuklarının doğduğu evler sessizliğe bürünür. Erkek çocuklar şımartılarak büyürken, kızlar evdeki herkese hizmet edecek şekilde, yüksek duvarlar arkasında büyütülür. Her konuda geri plana itilir, fikir ve düşünceleri sorulmaz. Küçük yaşta kardeşlerine bakmayı, yemek yapmayı, bulaşık yıkamayı öğrenmek zorundadırlar. Ergenliğe ermeleri dahi beklenmeden burka giymeye zorlanır, çoğu okula dahi gönderilmezler. Hayata gri bir pencereden buruk bir halde bakar, özgür olabilecekleri günlerin hayalini kurarak yaşarlar. Ancak uçurtma uçurmanın, bisiklete binmenin, top ve oyuncaklarla oynamanın kız çocuklarına yasak olduğu bir ülkede, özgür olmanın hayali nasıl kurulur bilinmez.

Kız çocukları kendilerine sorulmaksızın ailelerinin belirlediği kişiyle evlendirilir. Hatta bazen kendi akrabalarıyla, bazen de kendilerinden yaşça çok büyük kişilere çocuk gelin olurlar. Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde de genellikle kürt aşiretlerin çocukları aynı kaderi paylaşırlar. Bunların sebeplerini onlara sorduğunuz vakit töre ya da şeriat kuralları diye yanıtlarlar. Yaptıklarını, yanlış anladıkları Kuran'a, İslami yasalara dayandırırılar. Halbuki İslam dini kadına çok değer vermiş, cenneti dahi onların ayaklarına sermiştir. Peygamberlerin de kadına verdiği değeri hadis ve kıssalardan yola çıkarak anlayabiliriz. İslam'da ilk emir "oku" olmasına rağmen, doğu toplumlarında insanlar kulaktan dolma sözlerle dini yaşamaya çalıştıkları ve okumadıkları için cehaletlerinin sonucunu yaşamaktadırlar.

Zülfikar Ali Butto, Pakistan halkını bu cehaletten çekip çıkarmak, toplumun eğitimlerine önem verip kendilerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla birçok yeniliği hayata geçirmiştir. Yaşadıklarıyla ve yaptıklarıyla onlara örnek olmaya çalışmıştır. Örneğin Butto kadınları aile gelenek ve inançlarına göre burka giymek, peçe takmak zorundaydılar. Zülfikar Ali Butto, kadınların burka giymek zorunda olmadıklarını, onlara peygamberin “en iyi peçe göz arkasındaki peçedir” sözünü hatırlatıp, insanların aklıyla, düşünceleri ve karakteriyle yargılanması gerektiğini söylemiştir. Bu sayede burkadan, hayata gri bir pencereden bakmaktan kurtulan ilk Butto kadını Benazir olmuştur. İranlı Şii bir aileden gelen annesi Nusret begüm de teyzeleri de İran'da burka giymemiş, üniversite okumuş, araba kullanan modern ailelerindendir ancak Zülfikar Ali Butto ile evlenince burka giymiştir çünkü zaten aşiret dışından ilk evlenen Zülfikar Ali olunca daha fazla dikkat çekmek ve eleştirilmek istememiştir. Zülfikar Ali Butto, İslam tarihindeki kadınlardan örnekler anlatır, İslam dinini ilk kabul eden Bibi Khadijah ,dul bir iş kadınıydı.... Hz. Peygamberimizin hayatını kurtaran Umm-e Umara İslam düşmanlarına karşı savaşan bir kadın savaşçıydı....Kuranda, “onların başında bir kadın buldum.ona her şey verilmişti ve muhteşem bir tahtı vardı”...gibi örnekler verirdi. Benazir ibadet etmeyi, dua etmeyi ve namaz kılmayı annesinden öğrenmişti. Ancak İslam dinini, surelerin anlamlarını ve kuran okumayı öğrenmesi için din hocası eve gelirdi.

İslam dini Cennet annelerin ayakları altındadır diyerek onları yüceltirken; Doğu toplumlarında erkekler hanımlarına kaba davranıyorlardı. İslam tarihinde kadın tüccarlar vardı ama Pakistan'da kadınlar yüksek duvarların ardında burkalarla dünyadan bir haber yaşıyor, akrabalarla evlenmeleri sağlanıyor böylece mal mülk dışarıdan biri ile paylaşılmıyordu. Hatta yaşlarına uygun akrabası olmayanlar hiç evlenmeden hayattan göçüp gidiyorlardı.

Dedesi Şah Navaz' ın başlattığı babasının sürdürdüğü yurt dışında okuma geleneğini önce Amerika'ya sonra İngiltere'ye gidip okuyarak Benazir de sürdürmüştür. Böylece okumak için yurt dışına gönderilen ilk Butto kadını olmuştur. Benazir ikinci seçime hazırlanırken verdiği bir röportajda “Kadınların toplumun kalkınmasında birinci derecede rol oynayacağına yürekten inanıyorum ben. Unutmayalım ki onlar nüfusun yüzde ellisi demektir. Yeni kuşakların geleceği, alacakları eğitime, takınacakları kadın görünümüne ve rolüne bağlıdır. Cinsiyet ayrımını, sömürülmeyi kabullenen bir kadın, çocuklarını da bu kavramlarla yetiştirecektir. Yeni kuşakların özgüven dolu olmasını, kişiliğini kanıtlamasını istiyorsak ,kadınlara bu bilinci kazandırmamız gerekir” demiştir.²⁵

5.1. Asıf Ali Zerdari ve Kişisel Hayatı

26 Temmuz 1955'te Karaçi'de dünyaya gelen Zerdari Belucistan Zerdari aşiretinin üyesidir. Pakistan'da devlet adamı yetiştiren bir kolejden mezun olduktan sonra siyaset hayatına atılmıştır ancak 1983 yılında yapılan seçimi kaybetmiştir. Bir süre siyasetten uzak durma kararı alan Zerdari iş hayatına atılmış, emlak işiyle uğraşmaya başlamıştır. 1987 yılında Benazir Butto ile evlenen Zerdari Butto'nun isteği üzerine siyasetten uzak durma kararı almıştır. Benazir Butto eşini politikanın dışında tutmak istemiştir: Çünkü kendi siyasi hedeflerine ulaşmak istemektedir. 1988 yılında Benazir başbakan olmuş Zerdari ise kurulan hükümette yer almamıştır. Ancak Zerdari' ye yakın kişilerin yolsuzluk olaylarına karışması sebebiyle hükümet düşürülmüş, Zerdari ve Butto'ya yurt dışına çıkma yasağı konmuştur. Kurulan geçici hükümet Butto hükümetine yolsuzluk soruşturması açmıştır. Zerdari, eşinin gücünden faydalanarak rüşvet olaylarına karıştığı iddiasıyla karşı karşıya kalmıştır. Ekim 1990'da gasp ve adam kaçıрма olayına karıştığı iddiasıyla hapsedilmiştir. Zerdari, hapse girdikten çok kısa bir süre sonra ulusal meclise girmiş, ancak hapisten çıkarılmamıştır. Terör mahkemesi

²⁵ Laurence Gourret, “I envers du voile” Baş örtünün içyüzü ,çev Nihal Önel Mayıs ,1998,AD Kitapçılık s.35

davası olduğu için hapisten çıkmayan Zerdari 1993'te kurulan mahkeme tarafından aklanıp beraat etmiştir. Böylece Butto hükümeti ile ilgili davalar düşmüştür. Geçici hükümette yer alan Zerdari yatırım bakanı olmuştur. İstihbaratta ve federal soruşturma bürosunda başkanlık görevinde de bulunan Zerdari, sık sık Benazir'in politik gücünü kullandığı iddiasıyla karşı karşıya almış, ancak her seferinde bunu reddetmiştir. 1996 yılında Benazir'in kardeşi Murtaza'nın öldürülmesi olayından sorumlu tutulmuş, 1998'de yine bir yolsuzluk olayına karışmıştır. New York Times'da kamu haklarını usulsüz kullandığı ve büyük rüşvetler karşılığında bazı şirketlerle Pakistan ekonomisini zarara uğratacak şekilde anlaşmalar yaptığı öne sürülmüştür.^{26*} Bu olay siyasi bir krize sebep olunca Butto hükümeti bir kez daha düşürülmüştür. Bunun üzerine Dubai'ye kaçma kararı alan Zerdari, yakalanarak tutuklanmıştır. 1999'da , intihara kalkıştığı iddia edilen Zerdari, sorguya alındığında Zerdari, bunun intihar değil bir cinayet girişimi olduğunu söylemiştir. Zerdari, 1999 ve 2003 davalarında kara para aklamak ve rüşvet almak suçlarından ağır para cezasına ve hapis cezasına çarptırılmıştır. 2004 yılında kefalet ödeyerek serbest kalan Zerdari, dönem yöneticisi Pervez Müşerref le gerginlik yaşayıp ev hapsi cezası almış, ardından da sınır dışı edilmiştir. Dubai, Londra ve New York'ta belli bir süre yaşayan Zerdari, 2007'de Butto'nun öldürülmesiyle Pakistan'a kesin dönüş yapmıştır.

5.1.1. Başbakanlık Dönemi

Eşinin yerine PPP'nin başına geçmiş, 2008'de parti, seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. Seçimden sonra Pakistan Müslüman Birliği ile koalisyon kuran PPP'nin yaptığı baskılar sonucu Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref, görevinden ayrılmıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan Zerdari, yeterli desteği alarak Müşerref'in boşalan koltuğuna oturmuştur. Onun döneminde ordunun

---

²⁶ aljazeera.com.tr/portre/asif-ali-zerdari (E.T.: 20 Aralık 2013)

darbe yapacağı istihbaratı üzerine Amerika'dan yardım istemesi olayı (memogate skandalı) yerel basında büyük yer tutunca Zerdari ile ordunun arası açılmıştır.

5.1.2. Hapsedilmesi

2012 yılında anayasa mahkemesi, Zerdari' nin yolsuzluk araştırmasını gündeme getirmesi ile dönem başbakanı Gilani bunu reddetmiş bu yüzden görevinden azledilmiştir. 5 yıllık görev süresi dolan Zerdari, görevinden ayrılmış, PPP' nin başkanı olarak siyasi hayatına devam etmiştir. Haziran 2019'da sahte hesaplarla yurt dışına para transferi yapma ve yolsuzluk suçundan gözaltına alınan Zerdari, geçtiğimiz günlerde sağlık sorunları sebebiyle serbest bırakılmıştır.

5.2. Bilawal Butto

Bilavel Butto ,Benazir Butto ve eşi Asıf Ali Zerdari' nin tek oğludur. 21 Eylül 1988 tarihinde Karaçi'de doğmuştur. İlkokula Karachi Grammar Okulunda başlamış, annesinin başbakan olmasının ardından İslamabad'da Froebel Uluslararası Okuluna devam etmiştir. 1999 yılında annesi ile birlikte Dubai'ye yerleşerek eğitimini Boys Rashid Okulunda sürdürmüştür. Burada öğrenci konseyi başkan yardımcısı seçilmiştir. 2010'un Haziran ayında Oxford Üniversitesi'nde Modern Tarih bölümünü bitirerek diplomasını almıştır. Annesine suikast düzenlenen suikastın ardından Pakistan'a gelmiş ve 30 Aralık 2007'de, babası Asıf Ali Zerdari ile birlikte Pakistan Halk Partisi'nin eş başkanlığına getirilmiştir. Ancak bu tarihte halen Oxford' da üniversite öğrencisi olduğu için, babası Asıf Ali geçici olarak parti yönetimini tek başına üstlenmiştir.²⁷

2010 yılında Oxford Üniversitesinden mezun olduktan sonra ülkeye geri dönen Bilavel Butto, siyasetle daha yakından ilgilenmiş, ilk siyasi miting konuşmasını annesinin ölümünün beşinci yılı dolayısıyla yapılan 27 Aralık 2012 mitinginde

---

²⁷ Çevik, age s.

yapmıştır. Eski başkan Müşerref 'in annesine düzenlenen suikasttan ötürü Interpol tarafından kırmızı bültenle aranmasını istemiş, Zerdari aşiretinin de başına geçerek siyasetteki konumunu güçlendirmiştir. Bilavel'in genç ve tecrübesiz bir politikacıdır. Partisinin seçim kampanyalarında aktif olarak yer alması beklenmektedir. Hayatının büyük kısmını yurt dışında geçirmiştir, bu sebeple Bilavel' in İngilizcesi Urduçasına göre çok daha iyidir. Son birkaç yıl içinde Urduçasını hızla ilerletmesine rağmen, Bilavel Urduçayı hala ağır bir aksanla konuşmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Pakistan'ın demokrasi babası Zülfikar Ali Butto'nun siyasi hayatı, onun hüküm giyişi ve idamından sonraki dönemin siyasi zemini, Benazir Butto'nun siyasete girişini, Pakistan İslam Cumhuriyetinin ve Asya'nın ilk Müslüman kadın başbakanı oluşunu, ardından yaşananları, hapsedilişini, sürgün yıllarını, uğradığı suikastleri, öldürülüşünü ve Benazirin Pakistan kültür hayatına etkilerini anlatmaya çalıştım.

Benazir'in hayatı kendisinin de söylediği gibi Pakistan'ın çalkantılarını, trajedilerini ve zaferlerini yansıtmaktadır. Konumu itibariyle Orta Asya'nın merkezinde bağlantı noktalarının üzerinde, zorlu bir coğrafyada bulunan Pakistan'ın yönetilmesi elbette ki hiç kolay olmamıştır. Kuruluşu sancılı bir dönemle başlayan ülke, askeri darbeler, yöneticilere yapılan suikastler, sınır problemleri, ekonomik problemler, terör örgütleri, idam cezaları gibi birçok sorunla mücadele etmiş, adeta gün yüzü görmemiştir. Halk, Zülfikar Ali Butto döneminde demokrasiyi ilk kez tatmış, kendi gücünün farkına varmış, haklarını öğrenmiş ve eğitimin kendini geliştirmenin önemini kavramıştır. Onun kısa Başbakanlık döneminde devrim niteliğinde yapılan iyileştirmeler sayesinde derin bir nefes almışlardır. Bir ülkeyi yöneten kişinin bilgi ve tecrübesi sayesinde kısa sürede dahi çok yol kat edilebileceğini görmüş, vizyon sahibi bir liderle yürümenin ülkeye neler kattığına tanık olmuşlardır. Ülkelerinin uluslararası arenada hak ettiği gibi temsil eden cesur yürekli bir lider tarafından yönetiliyor olduğunu görmenin haklı gururunu yaşamışlardır. Bunun yanı sıra darbelerin ülkeye ne denli zarar verdiğini, onları sürekli senelerce geriye götürdüğünü bizzat yaşamış, demokrasinin kıymetini daha iyi anlamışlardır. Yabancı güçlerin askeri cunta ile işbirliğinin tehlikeli sonuçlarını, demokrasiyi nasıl tehdit ettiğini, ülkeyi yöneten liderin ortadan kaldırılması ile yaşanan kaos ortamını, sonrasında halkın hakkının hukukunun nasıl çiğnendiğini ,her

şeyin feodalitenin, emperyalilerin insafına kaldığını, adaletin gözleri önünde yok oluşunu, anayasanın işlerliğini yitirerek rafa kalktığını yaşayarak öğrenmişlerdir. Ülkenin kaderinin bir diktatörün ağzından çıkacak bir çift sözle belirlenmesinin onları nasıl çaresiz bıraktığını görmüşlerdir.

Zülfikar Ali Butto'nun idamıyla demokrasinin de idam edildiğini gören halk, onun bıraktığı eseri yeniden canlandırmak için onun partisine ve ailesine destek vermeye devam etmiştir. Benazir Butto, babasının ona bıraktığı bu siyasi mirası devralmış, canı pahasına ona sahip çıkmış, tehditlere şantajlara boyun eğmemiş, sürgünlere, ev hapislerine ve hapis cezalarına rağmen mücadelesini babasına söz verdiği gibi sürdürmüştür. Bir İslam Cumhuriyetinde kadın olmanın, kadın bir yönetici olmanın türlü zorluklarını yaşamasına rağmen yılmadan çalışmıştır. Feodal yapının içinde halk partisinin başkanı olmak, askeri diktaya muhalif olmak, kendilerine cihatçı adını takmış Taliban ve El-kaide gibi tehlikeli acımasız terör örgütlerinin tehditleri arasında sosyal adaleti savunmak, erkek egemen bir toplumda ve şeriat kurallarının toplumun erkek kesimi tarafından işlerine geldiği gibi kullanıldığı bir toplumda kadın haklarından eşitlikten bahsetmek, o kadar erkek liderin arasından sıyrılıp bir İslam ülkesinde kadın başbakan seçilip milyonları ardından sürüklemek, ülkeyi prangalardan kurtarmak, ülkeye özgürlük getirmek, adaleti yeniden inşa etmek , defalarca ölümün soğuk nefesini ensesinde hissetmek öyle herkesin başarabileceği şeyler değildir. Hiçbir suçu olmadan atılan asılsız iftiralarla, yalancı şahitlerle köşeye sıkıştırılan, hükümeti düşürülen, emekleri zayi edilen, defalarca ev hapsine mahkum edilen, kendi ülkesinden sürülen bir kadındır. Babası demokrasi şehidi, kardeşleri faili meçhul cinayetlere kurban gitmiş, annesi defalarca hapsedilmiş olmasına rağmen ülkesi için canla başla çalışmış, İngiltere'de çok rahat bir hayat sürebilecek iken kendi hayatını değil ülkesinin geleceğini düşünerek defalarca geri dönmüş özgür ruhlu cesur bir yürektir, babasının kızıdır. Babasının kendi yerine yetiştirdiği neferi, biricik çok sevgili kızıdır. Babası ona

yurt dışında okuduğu dönemde de mektuplarıyla yol göstermiş, emrinde çalışan emekçi insanların onun üzerinde hakkı olduğunu, onlara borçlu olduğunu ve batının rehavetine kapılmadan ülkesine dönerek ülkesine halkına hizmet etmesi gerektiğini sürekli hatırlatmıştır. Nitekim eğitimi biter bitmez ülkesine büyük bir coşku içinde dönen Benazir henüz başbakanlık ofisinde kendine bir yer edinmişken, hiç ummadıkları zamanda sinsice yapılan askeri darbe ile hayatı bir anda kabusla dönmüştür. Siyasi bir muhalefet liderini öldürttüğü iddiasıyla karşı karşıya kalan ve hapsedilen babasını hapisten kurtarmak için çok çabalamış, ancak gücü yetmemiştir. Babasının idamına kadar ev hapsi ve hapis cezalarına çarptırılan Benazir, hem babasına atılan iftiraların hesabını sormak hem de demokrasiyi yeniden topluma kazandırmak adına mücadele vermiştir.

Cesaretiyle, modern tarzıyla, anneliğiyle, mücadelecisi ve özgür ruhuyla; eğitime, çalışmaya, kadın haklarına, çocuk haklarına verdiği önemle, giyimiyle, kuşamıyla kısacası her şeyi ile toplumun idolü haline gelmiş olan Benazir, ülkesini uluslararası arenada da çok iyi bir şekilde temsil etmiş, örnek bir insandır. Doğu –batı kültürünü çok iyi sentezlemiş, batının ilimlerini alıp ülkesinde uygulamış ancak milli duygularından bir şey kaybetmemiştir. Bu anlamda da halkına örnek olmuş biridir. Yazdığı kitaplarla batının ve emperyal güçlerin bu coğrafyada oynadığı kirli oyunları halkına anlatmaya çalışmış, mücadelesinde arakasında durmalarını istemiştir. Amerika Pakistan'ı da yanına alarak, işgal ettiği Afganistan topraklarından Sovyetleri çıkarmak için buradaki cihatçı terör örgütlerini silahlandırıp, beslemiş ve bundan en büyük zararı Pakistan görmüştür. Zamanla palazlanıp, Amerika'nın bu topraklardan çekilmesiyle zafer sarhoşu olan bu örgütler yönetimi ele geçirmiş, kendi kurallarını uygulamaya başlamışlardır. Kendilerini cihatçı olarak, dindar bir örgüt olarak tanıtan bu teröristler masum bir çok insanın ölmesine, katliamlara sebep olmuşlardır. Halk bir yandan askeri darbelerle mücadele ederken, diğer yandan da bu terör örgütlerine hedef olmuştur.

Bugün camilere yapılan baskınlar, pazar yerlerinde kalabalık yerlerde patlatılan bombalar; bürokratlara, siyasilere yapılan suikastler hep bu örgütlerin başının altından çıkmaktadır. Halka şii-sünni çatışması yaşatmak, toplumun huzurunu bozmak ,onları baskı altında tutmak ,korkutmak, gelişmelerine engel olmak gibi gayelerle hareket eden bu örgütlerin İslam'la asla bir bağlantısı olmayıp tam aksine dış güçlerin parayla elinde tuttuğu kuklalarıdır. Nitekim 11 Eylül saldırısı da, Bhuttolara yapılan suikastler de, doğu ve batının, farklı dine mensup insanların aralarını açarak onları birbirlerine düşürüp savaştırmak isteyen, bundan nemalanmak isteyen emperyal güçlerin bir oyunudur. Bunlarla ilgili bir çok senaryo yazılıp çizilmişse de arkasında dünyayı yöneten baronların olduğu, ülkelerin kaderleriyle oynadıkları ve bunun için de bazen dini inançları, bazen insanların demokrasiye olan inançlarını ya da cehaletini kullanarak, aralarına fesatlık tohumları serptikleri insanları ajanlarıyla, provokatörleri ile harekete geçirip birbirleriyle kavga ettirerek üzerlerinde sömürü düzenlerinin devam etmesini istediklerini artık biliyoruz. Bu bütün dünya ülkeleri için tehdit oluşturan bir durum olduğu için hem halkların hem de bu halkları yöneten liderlerin bu düzenin oyunlarına karşı daha dikkatli davranması, bu güçlere karşı devletlerin birlikler kurması, birbirlerine destek olması gerekmektedir. Dış politikada birbirleri ile petrol, doğalgaz kaynakları gibi konularda mücadeleye girmiş emperyal güçlerin taraf oluşturup savaş çıkarmak niyetinde oldukları unutulmamalı; bunlara taraf olmamalıdır.

Buttolara gelince onlar gerçekten Pakistan'a demokrasinin gelmesini istemiş, halkları için canını hiçe saymış, vatanlarına sahip çıkmış, halka hizmet etmek, adaleti sağlamak için mücadele vermiş dürüst insanlardır. Benazir, yazdığı kitaplarda batının Pakistan'daki özgürlüğü yok eden askeri yönetime sessiz kalması durumunda Taliban ve El kaide gibi terör örgütlerinden başka terörist grupların da ortaya çıkacağını ve dünyada terör estireceğini söylemiştir ancak buna Amerika sessiz kalmıştır. Bu konuda Benazir elbetteki haklıdır ancak Pakistan'da liberal demokrat bir yönetimin kurulmasını

ve bunun için de batının onlara yardım etmesini istemesi kurda kuzu teslim etmek gibidir.

Bugün Benazir yaşıyor olsaydı onun yönetimi zamanında Pakistan halkına yaşatılmak istenenin bugünlerde Suriye’de, Irak’ta, Libya’da, Mısır’da, Katarda, Türkiye’de ve hatta şu sıralar İran’a da yaşatılmak istendiğini görecektik belki de batıya ve hatta bazı komşu ülkelere olan güvenini kaybedecekti. Çünkü bu bazı emperyalist güçler, topraklarına veya kaynaklarına göz diktikleri ülkelerin başındaki liderleri eğer kendi işlerine yaramıyorsa, halkı attıkları iftiralarla yöneten lidere düşman edip, iç karışıklığa sebep olmaktadır. Ardından ülkenin askerinin içinde satın aldıkları sözde askerleri harekete geçirerek darbe yapılmasını sağlamaktadırlar. Sonra ülkedeki provokatörleri kullanarak iç savaş çıkarıp, hatta etrafındaki komşu ülkeleri silahlarla güçlendirerek ülkeyi dışa karşı korunaksız ve içte kaotik bir duruma sokmaktalar. Darbe yapan sözde komutanlar ya da muhaliflerden oluşturdukları geçici hükümetleri ülkeyi yönetemiyor gösterip, ekonomisi de kötüye giden ülkeye askeri ve ekonomik yardım teklifinde bulunmaktalar. Kendini çıkmazda bulan halk kendilerinden yardım istediği vakit de lideri hapsederek veya öldürterek topraklarına yerleşmekteler. Dünyada son çeyrekte yaşananlara bakıldığında, coğrafyanın aslında bir kader olmadığını ,emperyalist güçlerin sömürü düzeninin devamını sağlamak için bu tür politikalara başvurduğunu anlamaktayız.

Birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı bu durumdan kurtulmanın yolunun, onların “böl, parçala, yönet” politikasına karşı, sıkı sıkıya kenetlenip birlikte hareket ederek sağlanabileceği kanısındayım. Özellikle Orta Asya’da kurulmak istenen birliklerin nasıl dağıtıldığı, bu birliklere toplantılara yapılan zirvelere katılan ülke liderlerinin nasıl suikastlara uğrayarak ya da zehirlenerek öldürüldüğü veya görevden el çektirildiği araştırılacak olursa (ki bu ülkelerin arasında Türkiye de bulunmaktaydı), gerçeklerin

ortaya çıkacağı inancındayım. Emperyalistler, nükleer gücü elinde bulunduran ve bu sayede atom bombası yapabilecek güce erişen orta Asya'daki İslam ülkelerine diş bilerlerken, diğer yandan teknolojide ve ekonomide ivme kazanan ülkeleri de yakından takibe almaktadır. Ticarette, ekonomide, bilim ve teknolojide sürekli nde giderek pazar payından, pastadan en büyük payı kapmayı hedeflemekte, Asya ülkelerini satış yapacağı pazarlar olarak gördüğü için de sürekli onları geride bırakmak derdindedir. Darbeler, ekonomik krizler bu sebeple çıkartılmakta ve krklenmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, Pakistan için oynanan bu tehlikeli oyunda Buttolar da ülkesine demokrasiyi, özgürlüğü, adaleti getirmek isteyen ve bu uğurda canlarını feda eden demokrasi şhitleridir. Neyse ki Pakistan güçlü bir ülkedir ve bu durumda dahi toparlanmasını bilmiştir. Halk demokrasiye olan inancını kaybetmemiş, onlara son darbeyi yaşatan Pervez Mşerrefi de alt etmeyi başarmıştır. Pakistan halkı Buttolar sayesinde gücünün farkına varmış, birlik beraberliğin ne kadar önemli olduğunu anlamışlardır. Ülkede yaşanan son darbede Pervez Müşerref' in halka ihanet ettiğini ve idamla yargılanması gerektiğini söyleyen PTI başkanı İmran Han, yaptığı vakıf çalışmaları ile de halkın beğenisini kazanmıştır. Seçimde İmran Han' ın başbakan olması, halkın adalet istediğinin ve demokrasiye de sahip çıktığının bir kanıtıdır.

Pakistan, büyük liderimiz Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ten, Pakistan'ın onu örnek alan kurucusu ve büyük lider Muhammed Ali Cinnah'tan, ülkenin fikir babası ünlü şair İkbalden, yenilikçi Sir Seyyid Ahmet Han'dan ve demokrasi şhidi Bhuttolardan feyz alarak, eğitimli gençleriyle aydınlık yarınlara doğru emin adımlarla yürümektedir. Umulur ki kardeş lkemiz Pakistan, terör örgütlerinden arınmış, insan gücünü teknolojide ve endüstride ilerlemek için kullanan, İslam lkelerinin kendilerine örnek aldığı kalkınmış, bir ülke olsun.

Emperyalizme, haksızlığa, sömürüye karşı mücadele etmiş; adalet için, demokrasi için kendi hayatlarını feda etmiş tüm şehitleri saygıyla anıyorum. Ruhları şad olsun....

Benazir Butto'nun Yazdığı kitaplar

a. Doğunun kızı (otobiyografi):

Butto ailesini,kendi hayatını ve Pakistan halkı için yaptıklarını anlattığı kitabıdır.

b. Uzlaşma: İslam, Demokrasi ve Batı

İki farklı tarihi çatışmayı işlediği eseridir. İlki, İslam'ın kendi içindeki çatışmalar; ikincisi ise, İslam ve demokrasinin örtüştüğü fikri. Bu kitapta özetle, Doğu-Batı arasındaki farkları, eşitsizliği, ekonomik geri kalmışlığın batı karşıtı duyguları tetiklediği ve radikalizmi körüklediği, körfez petrolü zengin ülkelerle ve Çin-Japonya ile ekonomik problemlerin çözülebileceğini ve bu sayede uyumun sağlanabileceği gibi çözüm yollarından bahsetmiş, bir çeşit İslami Marshall planı ortaya atmıştır. Kendisini de hem doğuyu hem batıyı iyi tanıyan bir insan olarak uzlaştırmacı olarak tanımlamış, kendisini bu iş için biçilmiş kaftan olarak görmüştür.

ÖZET

Benazir Butto, 21 Haziran 1953'te Karaçi' de Zülfikar Ali Butto ile Nusret Begüm Butto' nun ilk çocuğu olarak dünyaya geldi. Pakistanlı bir baba ve İranlı bir annenin çocuğu olarak harmanlanmış bir doğu kültüründe yetişti. Küçük yaştan itibaren batı eğitimi almaya başlayan Benazir, anne ve babasının siyasi bir kimliğe bürünmüş olmaları hasebiyle siyasetle erken tanıştı. Siyasi bir ailede yetişmenin avantajlarını ve dezavantajlarını yaşadı. Mitinglerde büyüdü, bürokrasiyi ve siyaseti yaşayarak öğrendi. Pakistan'ın en iyi okullarında eğitim gördü. Babası tarafından on beş yaşında yurt dışında eğitim görmek üzere Amerika'daki Harvard Üniversitesi'ne ve ardından da İngiltere'de yüksek lisansını tamamlamak üzere Oxford Üniversitesi'ne gönderildi. İleri görüşlü bir ailenin çocuğu olmanın avantajlarını kullanarak kendini geliştirdi. Anne ve babası tarafından sürekli yönlendirilen, iki liderin gölgesinde yetişen Benazir, "bu hayatı ben seçmedim, o beni seçti "diyerek durumunu özetlemiştir.

Dışişleri Bakanlığı'nda bir kariyer planlayan Benazir, babasının hükümetine askeri darbe yapılması sonucunda, onu hapisten kurtarmak ve partide yarım kalan işlerini tamamlamak üzere siyasete atılmış, ardından babasının idam edilişi ile hem onun ardından atılan iftiraları temizlemek hem de babasının başlattığı demokrasi nöbetini devam ettirmek üzere Başbakanlık mücadelesine girmiştir. Defalarca ev hapsine, sürgüne ve hapsedilmesine rağmen mücadelesinden vazgeçmeyerek Pakistan halkına vefa borcunu ödemek üzere her türlü zorluğa katlanıp tüm dünyaya Müslüman bir ülkenin kadın bir lider tarafından yürütülebileceğini kanıtlamış, Pakistan'ı uluslararası arenada çok iyi bir şekilde temsil etmiştir. Şehit lider, babasının öldüğü yaşta, babasının öldüğü yerde uğradığı suikast sonucu hayata gözlerini yummuştur.

SUMMARY

Benazir Bhutto was born as the first child of Zulfikar Ali Bhutto in Karachi on June 21, 1953. She grew up in an eastern culture blended as a child of a Pakistani father and an Iranian mother. She became acquainted with politics early because of their impersonation. She experienced the advantages and disadvantages of growing up in a political family. He grew up in rallies and learned bureaucracy and politics. She was educated in the best schools of Pakistan. She was sent by his father to America to study abroad at the age of fifteen and then to Oxford to complete his master's degree in England. She developed himself using the advantages of being a child of a forward-thinking family. "I didn't choose this life, he chose me," Benazir summed up his situation. As a result of a military coup against his father's government, Benazir, who was planning a career in the Foreign ministry, was thrown into politics in order to save him from prison and complete his unfinished business in the party. Although She has been kept under house arrest, deportation and imprisonment for many years, she has endured all kinds of difficulties to pay her loyalty to Pakistani people and has proved to the whole world that a Muslim country can be ruled by a female leader. She has represented Pakistan in the international arena very well. At the age of his father's death, She died in the assassination of his father where he died.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Tezler

- ATAİE, Muhammed Halid, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,İstanbul 2014
- AHMAD, Mushtaq. Government and Politics in Pakistan. Karachi: Royal Book Company, 1988.
- ABDULLAH Malik, (1988), Bhutto se Benazir tak: Siyasi Tajziye, Maktabah-yi Fikr o Danish, ASIN B0000CRQJH
- AMİN, Tahir. “Pakistan in 1993: Some Dramatic Changes.” Asian Survey 34 (February 1994): 191-199.
- AMİN, Tahir. “Pakistan in 1994: The Politics of Confrontation.” Asian Survey 35 (February 1995): 140-146.
- BHATIA, Shyam , A political biography of Benazir Butto, Goodbye Shahzadi (Tarihsiz)
- BHUTTO, Benazir :,Daughter of The East, Simon & Schuster, (2004)
- BHUTTO, Benazir .Whither Pakistan: Dictatorship or Democracy ,Al Hamid (2007)
- BHUTTO, Benazir .Reconciliation, Islam, Democracy and the West ,Simon & Schuster , 06/02/2011.
- BHUTTO Zulfiqar Ali. Agar Mujhey Qatl Kia Giya (If I am assassinated). Lahore: Classic Publishers, 1981.
- BHUTTO, Benazir. The Daughter of the East: An Autobiography. London: Hamish Hamilton, 1988.

- BHUTTO, Zulfiqar Ali. If I Assassinated. Lahore: Classic Publishers, 1981.
- BHUTTO, Zulfiqar Ali. The Great Tragedy. Karachi: Pakistan People's Party, 1971.
- BHUTTO ,Zulfiqar Ali, Meyri seb se piyari beyti, reproduced Sani Hussain Panhwar Dearest_ Daughter_urdu.pdf
- BAYUR, Y. Hikmet, Y. Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi (3 Cilt), TTK., yay. Ankara 1987.
- BIYIKTAY, Halis, Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara 1991. Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 İl Yıllığı.
- BULGUR, Durmuş, 1850-1900 yılları arasında Hint Yarımadasındaki İslami Fikir Akımları SAYI 14, 2002 ,Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi s.109-124
- ÇEVİK, Salim, “ Pakistan Siyasetini Anlama Kılavuzu “, Ankara, Seta yay. 2013
- CÖHÇE, Salim, “Türk İstiklal Mücadelesi ve Hindistan”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu, Symposium on Turco-Indian Relations, Bildiriler, TTK., yay. Ankara 2006, s.127-215.
- DURAK, Neslihan, Hindistan’a Kuzeyden Yapılan Seferler, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 1999.
- DURAK, Neslihan, “Hindistan’da Saka, Kuşan ve Akhunlar”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007, TTK., yay. Ankara 2008, s.139-144.
- DUMAN, Selçuk, “Atatürk Dönemi Türkiye-Hindistan İlişkileri”, Turkish Studies, c. IX, sy.4 2014, s. 389-399.

- Erçin, Abdülkadir- İngiliz doğu kumpanyası ve kumpanyanın ticari faaliyetleri (1600-1858), Bartın Üniversitesi Çeşmi Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4/5, 2 s. 111-133, kış 2017, Bartın
- G.ALLANA ‘Bir Milletın Yaraticısı Cinnah, Çev.Ahmet Edip UYSAL ,Kültür Bakanlığı Yayınları ,Ankara,1982,s.43
- GÖMEÇ, Saadettin, Hindistan’da Türk Hükümdarları, Kültür Bakanlığı, yay. Ankara 1990.
- GÜLTEKİN, Aysun, “Milli Mücadele Dönemi’nde Hindistan Müslümanları ile Ankara Hükümetleri Arasındaki Münasebetler (1918-1924)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir 2009.
- GÜNSEL, Enver ,Daughter Of The East (BENAZİR BUTTO) ”Doğunun Kızı”çev. Pegasus Yayınları, Temmuz 2014
- HUSSAİN, Fida, Hindistan Matbuatında Türk Kurtuluş Savaşı ve İnkılâbı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.
- HUSAİN, Syed Sajjad, “Bengladeş”, DİA, c. V, Türkiye Diyanet Vakfı 1992, s. 442-447.
- Hassan, Ali. Pakistan, Jernail aur Siasat: Interviews. (Pakistan, Generals and Politics: interviews with Generals). Lahore: Vanguard, 1991.
- Inyattullah, Dr. Military, and Democracy in Pakistan. Lahore: Vanguard, 1997.
- Inyattullah, Dr. Pakistan’s Politics. Lahore: Feroze sons Ltd., 1993.
- Iqbal, Afzal. Islamisation of Pakistan. Lahore: Vanguard, 1986.
- K.R. Narayanan, Nehru ve Vizyonu , DC BOOKS, Hindistan, Kasım 1999

- KAHRAMAN, Kemal, “Eyyûb Han”, DİA, c. XII, Türkiye Diyanet Vakfı 1995, s. 17-19.
- KAHYA, Esin, “İlk Çağda Hindistan-Türk Düşüncesi Arasındaki İlişkiler”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu, Symposium on Turco-Indian Relations, Bildiriler, TTK., yay. Ankara 2006, s.257-273.
- KARDAŞ, Zekai ,Doğu Edebiyatı Makaleler ,Nüsha dergisi,S.8 ,Ankara 2004
- KESKİN, Mustafa, Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele’de Türkiye’ye Yardımları (1919-1923), Erciyes Üniversitesi, yay. Kayseri 1991. KOCATÜRK, Önder, Osmanlı-İngiliz İlişkilerinin Dönüm Noktası (1911-1914), c. II (Sorunları Çözme Çabaları ve İlişkilerin Kopması 1913-1914), Boğaziçi yay. İstanbul 2013.
- KHUHRO, Amir Ahmed Ali Navaz Soomro “The role of Benazir Bhutto in the movement for the restoration of democracy” .3 no:3 may 2013
- KONUKÇU, Enver, “Hindistan’daki Türk Devletleri”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu, Symposium on Turco-Indian Relations, Bildiriler, TTK., yay. Ankara 2006, s. 63-71
- KONUKÇU, Enver ,İslam Ansiklopedisi cilt 13,s.480
- LAURENCE GOURRET, “I’ envers du voile”, (baş örtünün içyüzü) çev.Nihal önel,MAYIS 1998,Milliyet yay.
- MERÇİL,Erdoğan,İslam Ansiklopedisi cilt 13,s.482
- MERÇİL, Erdoğan, “Gazneliler ve Hindistan”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu, Symposium on Turco-Indian Relations, Bildiriler, TTK., yay. Ankara 2006, s.57-62.
- MUHAMMED Sadıq,A History of Urdu Literature s. 216
- MUHAMMAD İqbal Saif ,Pakistanın kadın politikacıları ,Odtü ,Ank.1993
- MÜFİD Günay,”Hindistan Tarihi”çev.İstanbul kitabevi,
- OĞUZ,Esedullah , “Afganistan”Cep kitapları A.Ş. İstanbul,1999

- ÖCALMIŞ, Elif Nacar ,Ankara Üniv. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 2013
- ÖNOL, Nihal , Başörtünün içyüzü çev .AD kitapçılık ,Mayıs 1998
- ÖZCAN, Asuman , “Urdu Nesri”, Ankara , HDY YAYINLARI, 2012, ANKARA
- ÖZCAN, Azmi, “Hindistan Hicret Hareketi”, DİA, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı 1998, s. 108-109.
- ÖZCAN, Azmi, “Hindistan/Osmanlı-Hindistan Münasebetleri”, DİA, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı 1998, s. 81-85.
- ÖZCAN, Azmi, “Hindistan/Tarih”, DİA, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı 1998, s. 75-81.
- ÖZCAN, Azmi, “Hindistan’da İngiliz hâkimiyeti ve ulemânın tavrı”, Divan İlmi Araştırmalar Dergisi, sy. 17 (2004/2), s. 103-115.
- ÖZCAN, Azmi, “İngiliz Doğu Hindistan Şirketi”, DİA, c. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı 2000, s. 294-295.
- ÖZCAN, Azmi, “İngiltere/İngiliz Sömürgeciliği”, DİA, c. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı 2000, s. 299-302.
- PALABIYIK, M. Hanefi, “Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hakimiyeti”, Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007, TTK., yay. Ankara 2008, s. 91-127.
- PALABIYIK, M. Hanefi, “Hindistan Tarihinde ve Hint Kültüründe Müslüman Türkler”, EKEV Akademi Dergisi, sy.33 (Güz 2007), s. 67-94.
- QURESHİ, M. Naeem, “Hindistan Hilafet Hareketi”, DİA, c. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı 1998, s. 109-111.
- RİZVİ, Saiyid Athar Abbas, “Keşmir”, DİA, c. XV, Türkiye Diyanet Vakfı 2002, s. 325-327.
- SEYMAN, Yaşar, “Benazir” , Bilgi Yayınevi, 2015, Ankara

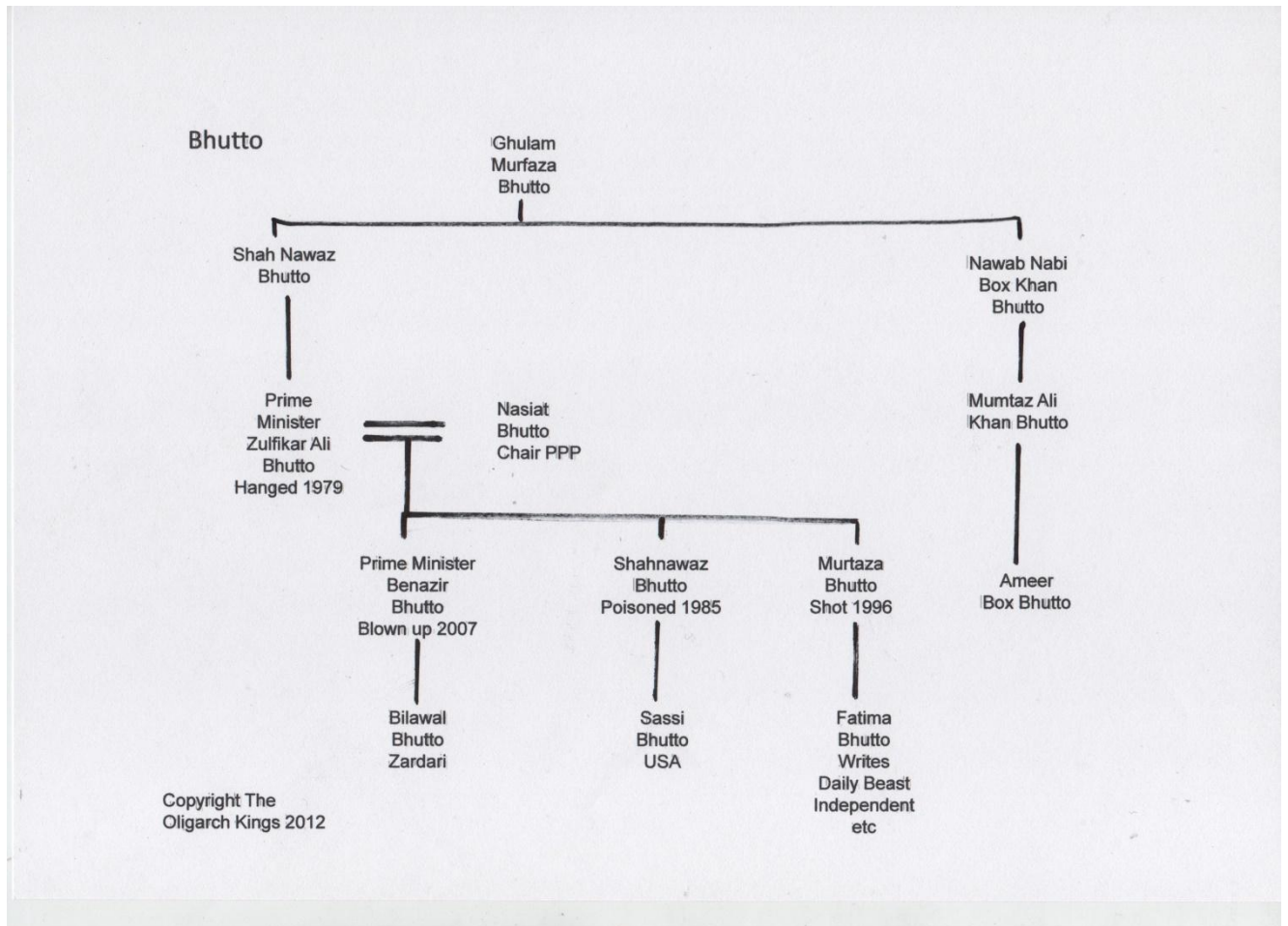
- SHAN MUHAMMED „Sir Seyyid Ahmet Han ,’A Political Biography ,Lahore,1976 s.52
- SEYMAN,YaŞAR ,”Benazir” Bilgi Yayınevi 2015,Ankara
- SOYDAN,Celal, Urdu Öyküsünde Fesadat Dönemi ve İlerici yazarlar, Nüsha 2001
- ŞİMŞİR, Bilal ,Pakistan Devletinin Kuruluşu
- TOKER, Halil Hindistan Tarihinde ve Hint Kültüründe Müslüman Türkler
- YUSUFZAY, Malala, LAMB Christiana “I M MALALA” (BEN MALALA) Çev :Doğan YILMAZ,MART 2016,Epsilon yayıncılık ,İstanbul
- YÜKSEL, Hayriye, “Türk Devriminin Hindistan ve İran’daki Yansımaları”, Akademik Bakış, c.III/6 (Yaz 2010), s. 237-254.
- TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

İnternet Kaynakları

- electionworld.org/Pakistan.htm
- Story of Pakistan.com/Benazir Butto
- www.enfal.de/pakistan.htm
- ortadogugunlugu.blogspot.com.tr
- www.cssforum.com.pk /pakistani history
- cografya.gen.tr
- bbc.co.uk
- www.bhutto.org

EKLER

1.

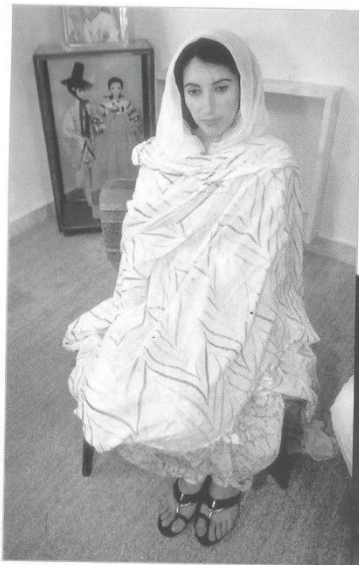

2.

3.

▼ Benazir sitting in front of family portraits of her father Zulfikar, mother Nusrat and brother Murtaza.

▲ Benazir Bhutto at her family home in Lankana after returning from exile in 1986 to launch her election campaign against President Zia ul Haq.

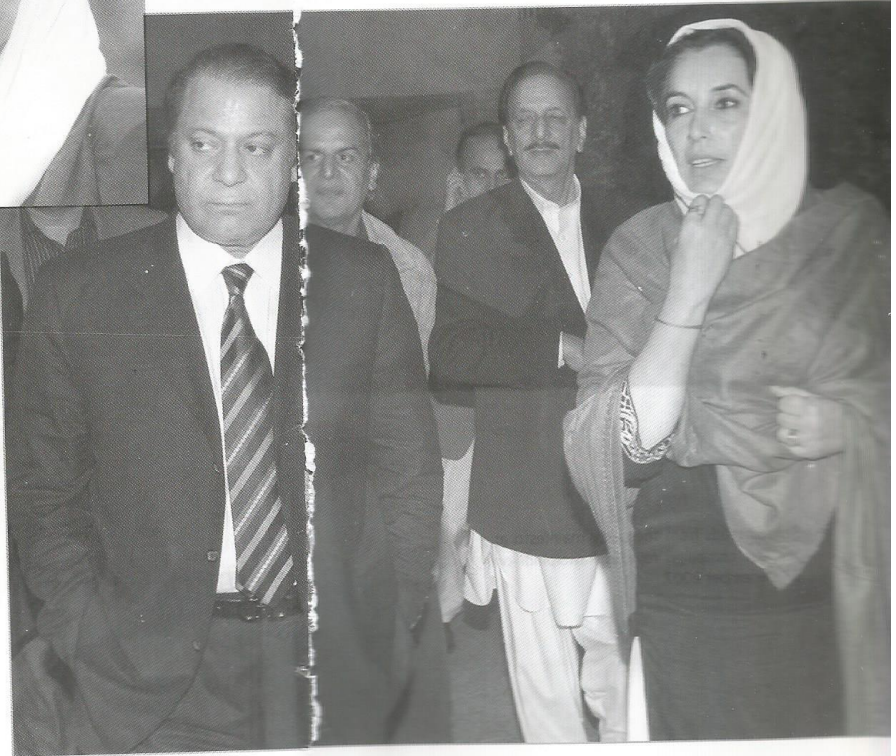

▲ On her wedding day, Benazir with her mother Nusrat (left), sister Nasim (right) and husband Asif Ali Zardari.

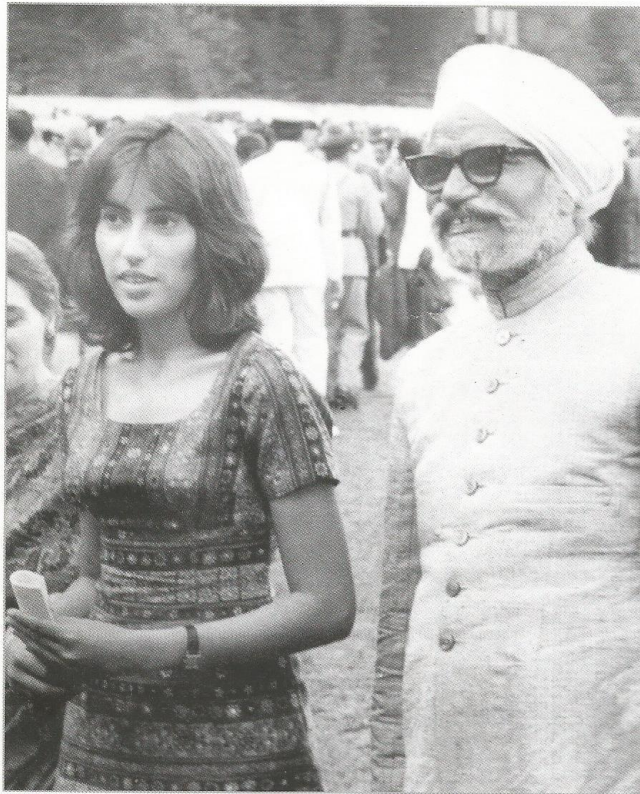
State visit to the US in 1989:
Benazir Bhutto with George H.W. Bush.

▼ Benazir with Nawaz Sharif at a joint press conference on 3 December 2007 in Islamabad.

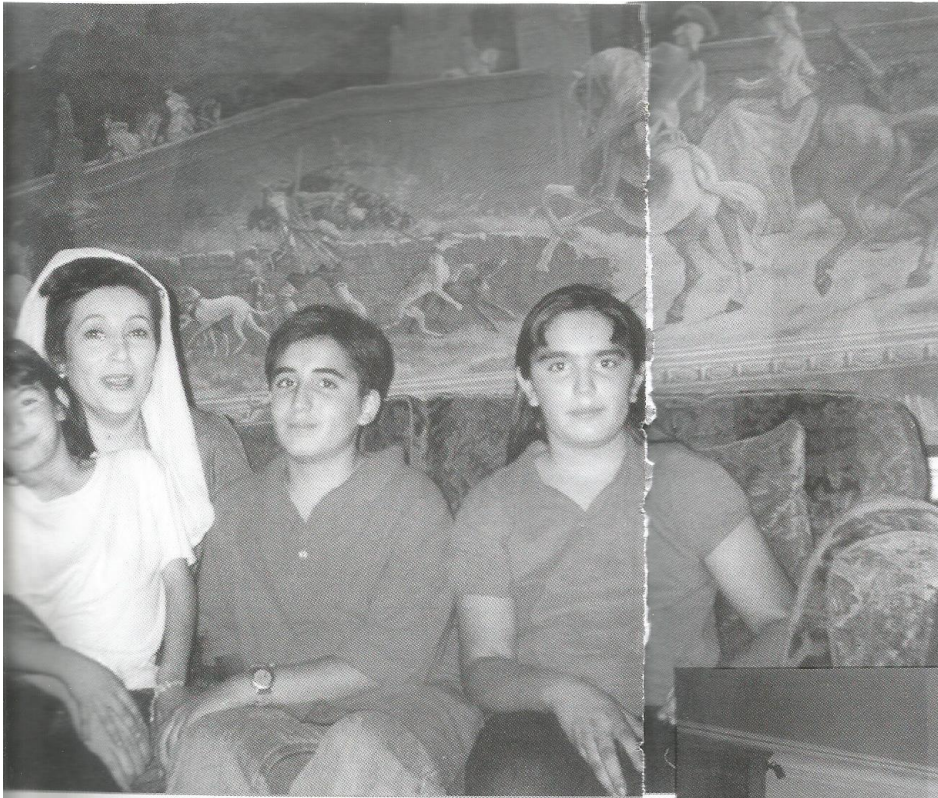

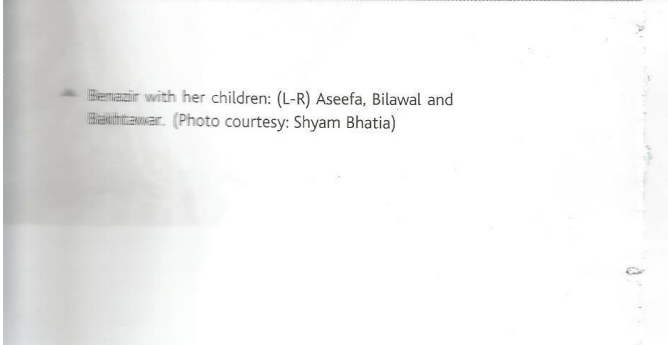
▲ A charismatic personality: Benazir took active interest in politics even during her Harvard and Oxford days.

▲ Harboursing ambitions of her own: Benazir at the S[h]imla Summit in India in 1972, with Foreign Affairs Minister Swaran Singh, where she accompanied her father Zulfikar Ali Bhutto, then prime minister of Pakistan.

▼ Heir apparent: Benazir Bilawal. (Photo courtesy)

— Benazir with her children: (L-R) Aseefa, Bilawal and Bakhtawar. (Photo courtesy: Shyam Bhatia)

▲ Benazir at Greenville, Mississippi: Benazir attended college in the United States from 1969–73.